

ראשון

Adonoy spoke to Moshe and Aharon,
saying.

1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמִימַר

This is the statute of the Torah which
Adonoy commanded, saying; speak to
Bnei Yisroel that they shall take to you a
red, perfect cow without a blemish,
upon which no yoke was laid.

2 זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דִּבֶּר |

אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלָיוּ פָרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר

אֵין-בָּהּ מוֹם ^{anything} אֲשֶׁר לֹא-עָלָה עָלֶיהָ עֹל:

דָּא גְזִירַת אֲוִרִיתָא דִּי פְקִיד יִי לְמִימַר מִלִּיל עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּסְבּוּן לָךְ תּוֹרָתָא סְמוּקְתָּא שְׁלֵמָתָא דִּי לִית
בָּהּ מוּמָא דְלֹא סָלִיק עָלֶיהָ נִירָא

Rashi

זאת חקת התורה. לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפיכך כתב בה חקה
גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה (יומא סז, ב):
ויקחו אליך. לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר (במדבר רבה):
אדמה תמימה. שתהא תמימה באדמימות שאם היו בה שתי שערות שחורות פסולה (ספרי כג. פרה ב, ה):

Give it to Elozor the kohein; he shall
take it outside the camp, and someone
shall slaughter it in his presence.

3 וַנִּתְּנָם אֹתָהּ אֶל-אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל-מַחֲוֵץ

לְמַחֲנֶה וְשַׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו:

וְתִתְּנוּן יְתָה לְאֶלְעָזָר כֹּהֵנָא וַיִּפֶּק יְתָה לְמַבְרָא
לְמַשְׁרִיתָא וַיִּכּוּס יְתָה קְדָמוּהִי

Rashi

אלעזר. מצותה בסגן (ספרי שם):

אל מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות (יומא סח, א. ספרי):

ושחט אותה לפניו. זר שוחט ואלעזר רואה (יומא מב. ספרי קכג):

Elozor the kohein shall take some of its
blood with his finger and sprinkle it
directly facing the Tent of Meeting,
some of its blood seven times.

4 וְלָקַח אֶלְעֶזֶר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּהּ ^{to spirt} אֶל-

נֹכַח ^{in front of} פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שִׁבְעַת פְּעָמִים:

וְיִסֹּב אֶלְעֶזֶר כֹּהֵנָא מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעֵיהּ וְיִדִּי לְקַבֵּל אִפִּי
מִשְׁכַּן זְמָנָא מִדָּמָהּ שִׁבְעַת זְמָנִין

Rashi

אל נוכח פני אהל מועד. עומד במזרחו של ירושלים ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם (יומא סח, א. ספרי

שם):

Someone shall burn the cow in his
presence; its skin, flesh, blood, with its
waste (that are in its intestines) shall be
burned.

5 וְשָׂרְף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בִּשְׂרָהּ

וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פְּרִשָּׁהּ יִשְׂרָף:

וְיִקְדֵּי יֵת תּוֹרְתָא לְעֵינוֹהִי יֵת מִשְׁכָּהּ וְיֵת בִּשְׂרָהּ וְיֵת
דָּמָהּ עַל אֶכְלָהּ יִקְדֵּי

The kohein shall take a piece of cedar
wood, hyssop, and crimson wool, and
throw them into the burning of the cow.

6 וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אַרְזוֹ ^{hyssop} וְאֶזְוִב וְשִׁנִּי ^{a maggot} תוֹלַעַת

וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרִפַּת הַפָּרָה:

וְיִסֹּב כֹּהֵנָא אֶעָא דְאַרְזָא וְאֶזְוִבָא וְצִבְעֵי זְהוּרִי וְיִרְמִי
לְגוֹ יְקִידַת תּוֹרְתָא

Then the kohein shall wash his garments and bathe his body in water, and afterwards he may enter the camp; [however,] the kohein shall be impure until the evening.

וַיִּצְבֹּעַ לְבוּשׁוֹהִי כֹהֵנָא וַיִּסְחִי בְּשָׂרִיהּ בְּמֵיָא וּבְתֵר כֵּן
יִיעוֹל לְמִשְׁרִיתָא וַיְהִי מְסֻאָב כֹּהֵנָא עַד רַמְשָׁא

7 וַיִּצְבֹּעַ בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וַיִּרְחֹץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֵר יָבוֹא ^{to trample}

אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הִכָּהֵן עַד־הָעֶרֶב:

Rashi

אל המחנה. למחנה שכינה שאין טמא משולח חוץ לשתי מחנות אלא זב ובעל קרי ומצורע (פסחים סז, א):
וטמא הכהן עד הערב. סרסוהו ודרשהו וטמא עד הערב ואחר יבוא אל המחנה:

Also, the one who burns it must wash his garments and bathe his body in water; he shall remain unclean until the evening.

וְדַמוּקְדַּתָּהּ יִצְבֹּעַ לְבוּשׁוֹהִי בְּמֵיָא וַיִּסְחִי בְּשָׂרִיהּ
בְּמֵיָא וַיְהִי מְסֻאָב עַד רַמְשָׁא

8 וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יִכְבֹּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וַיִּרְחֹץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם

וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:

A ritually clean person shall gather the cow's ashes and place [it] outside the camp in a clean place; it shall remain a keepsake for the community of Bnei Yisroel for sprinkling water for purification.

וַיִּכְנוֹשׁ גִּבֹּר דָּכִי יֵת קִטְמָא דְתוֹרְתָא וַיִּצְנַע לְמִבְרָא
לְמִשְׁרִיתָא בְּאַתֵּר דָּכִי וְתֵהִי לְכִנְשָׁתָא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמִטְרָא לְמִי אֲדִיוֹתָא חֲטָאתָא הִיא

9 וְאִשׁ טָהוֹר אֶת אֲפֶר הַפָּרָה וְהֵנִיחַ מְחוּץ

לְמַחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהִיתָה לְעֹדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה ^{properly} חֲטָאתָא הִוא:

Rashi

והניח מחוץ למחנה. לשלשה חלקים מתחלקת אחד נתן בהר המשחה ואחד מתחלק לכל המשמרות ואחד נתן בחיל זה של משמרות היה חוץ לעזרה ליטול ממנו בני העיירות וכל הצריכין להטהר וזה שבהר המשחה כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה וזה שבחיל נתון למשמרת מגזירת הכתוב שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת (ספרי קכד. פרה ג, יא):
למי נדה. למי הזייה כמו (איכה ג, נג) וידו אבן בי (זכריה ב, ד) לידות את קרנות הגוים לשון זריקה:

חטאת הוא. לשון חטוי כפשוטו ולפי הלכותיו קראה הכתוב חטאת לומר שהיא כקדשים להאסר בהנאה (ספרי שם. מנחות נא, ב):

The one who gathers the cow's ashes shall wash his garments, and remain unclean until the evening; it shall be for Bnei Yisroel and for the proselyte who lives among them an eternal statute.

וַיִּצְבַּע דְּכַנִּישׁ יֵת קִטְמָא דְּתוֹרְתָא יֵת לְבוּשׁוֹהִי וַיְהִי
מִסְאָב עַד רַמְשָׁא וְתֵהִי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרֵי
דִּיתְגִּירֵיוֹן בִּינְיָהוֹן לְקִיִּים עֲלָם

One who touches the corpse of any [human] soul shall become unclean for seven days.

דִּיקְרַב בְּמִיתָא לְכָל נִפְשָׁא דְּאַנְשָׁא וַיְהִי מִסְאָב
שִׁבְעָא יוֹמִין

He shall cleanse himself with it on the third day and on the seventh day, so that he may become clean; if he does not have himself cleansed on the third day and on the seventh day, he will not become clean.

הוא יְדִי עֲלוֹהִי בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְדָכִי
וְאִם לֹא יְדִי עֲלוֹהִי בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
לֹא יְדָכִי

10 וְכַבֵּס הָאֵטָף אֶת־אֶפֶר הַפֶּרֶה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא

עַד־הָעֶרֶב וְהָיְתָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגֵר הַגֵּר בְּתוֹכָם

לְחֻקַּת עוֹלָם:

11 הַנִּגָּע בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים:

12 הוּא יִתְחַטֵּא בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר

וְאִם־לֹא יִתְחַטֵּא בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא

יִטְהַר:

Rashi

הוא יתחטא בו. באפר הפרה (ס"א הזה):

Whoever touches a corpse of a [human] soul, who died and does not have himself cleansed defiles the Mishkan of Adonoy (if he enters it), that soul will be cut off from Yisroel; because the sprinkling water was not sprinkled on him, he will be impure his impurity remains.

כָּל דִּיקָרֵב בְּמִיתָא בְּנִפְשָׁא דְאַנְשָׁא דִּי יָמוּת וְלֹא יֵדִי
עֲלוּהִי יֵת מִשְׁכָּנָא דִּי סָאב וְיִשְׁתַּצִּי אֲנִשָּׁא הֵהוּא
מִיִּשְׂרָאֵל אֲרִי מִי אֲדִיּוּתָא לָא אֲזִדְרִיקוּ עֲלוּהִי מִסָּאב
יְהִי עוֹד סְאוּבְתִּיה בֵּיה

Rashi

במת בנפש. ואי זה מת של נפש האדם להוציא נפש בהמה שאין טומאתה צריכה הזאה (ולא טומאת שבעה) דבר אחר בנפש זו רביעית דם (חולין עב, א):
את משכן ה' טמא. אם נכנס לעזרה אפילו בטבילה בלא הזאת שלישי ושביעי: עוד טמאתו בו. אף על פי שטבל:

This is the law [regarding] a person who dies in a tent; anyone who enters the tent and everything that is in the tent shall be unclean for seven days.

דָּא אורִיתָא אֲנִשׁ אֲרִי יָמוּת בְּמִשְׁכָּנָא כָּל דְּעָלִל
לְמִשְׁכָּנָא וְכָל דִּי בְּמִשְׁכָּנָא יְהִי מִסָּאב שְׁבַע יוֹמִין

Rashi

כל הבא אל האהל. בעוד שהמת בתוכו:

Any open utensil that has no cover fastened to it, shall be unclean.

וְכָל מִן דְּחִסְפָּא פְתִיחַ דְּלִית מְגִיפַת שְׂיִיעַ מִקַּף עֲלוּהִי
מִסָּאב הוּא

Rashi

13 כָּל־הַנִּגַּע בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא

אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל

כִּי לֹא נָזַף לֹא־ ^{to sprinkle} זָרַק עָלָיו טָמֵא יְהוָה עוֹד

impure
טָמְאוּתוֹ בּוֹ:

14 זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בָּאֵהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֵהֶל

וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֵהֶל יִטָּמֵא שְׁבַע־יָמִים:

15 וְכָל כְּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־ ^{bracelet} צָמִיד ^{cord} פְּתִיל עָלָיו

טָמֵא הוּא:

וכל כלי פתוח. בכלי חרס הכתוב מדבר שאין מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו לפיכך אם אין מגופת צמידתו פתולה עליו יפה בחבור טמא הוא אם יש צמיד פתיל עליו טהור (שם כח. ספרי קכו):
פתיל. לשון מחובר בלשון עברי וכן (בראשית ל, ח) נפתולי אלהים נפתלתי נתחברתי עם אחותי:

Anyone who touches, in an open field,
one slain by the sword, a corpse, human
bone, or grave, shall be unclean for
seven days.

וְכָל דִּי יִקְרַב עַל אִפִּי חֲקֵלָא בְּקִטְל חֲרָבָא אוּ בְּמִיתָא
אוּ בְּגִרְמָא דְּאִנְשָׁא אוּ בְּקִבְרָא יְהִי מְסָאב שִׁבְעָא יוֹמִין

16 וְכָל אֲשֶׁר-יִגַּע עַל-פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחִלְ-חֶרֶב אוּ בְּמִת

אוּבְעֶצֶם אָדָם אוּ בְּקִבְר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים:

Rashi

על פני השדה. רבותינו דרשו (חולין עב, א. ספרי קכז) לרבות גולל ודופק ופשוטו על פני השדה שאין שם אהל מטמא המת
שם בנגיעה:

They shall take for the unclean person
of the ashes from the burnt purification-
offering and he shall place upon them
living [spring] water in a vessel.

וַיִּסְבּוּן לְדִמְסָאב מַעֲפָר יְקִידַת חֲטָאָתָא וַיִּתֵּן עָלֵיהֶּי מִי
מְבוּעַ לָמָן

17 וְלָקְחוּ לְטִמָּא מַעֲפָר שְׂרֵפֶת הַחֲטָאָת וַנִּתֵּן עָלָיו מִיִּם

חַיִּים אֶל-כָּלִי:

He shall take hyssop and dip it into the
water; [this is done by] a ritually clean
person, he shall sprinkle it on the tent,
on all the utensils and people that were
there, and on anyone who touched the
bone, murder victim, corpse, or grave.

וַיִּסַּב אֲזוּבָא וַיִּטְבֹּל בְּמִיָּא גְבֵר דְּכִי וַיִּדִּי עַל מַשְׁכָּנָא
וְעַל כָּל מְנִיָּא וְעַל נִפְשָׁתָא דִּי הוּוּ תָמָן וְעַל דִּיקְרָב
בְּגִרְמָא אוּ בְּקִטְלָא אוּ בְּמִיתָא אוּ בְּקִבְרָא

18 וְלָקַח אֲזוּב וְטָבַל ^{to dip} בְּמִיִּם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה

עַל-הָאֵהָל וְעַל-כָּל-הַכֵּלִים וְעַל-הַנִּפְשֹׁת אֲשֶׁר הָיוּ-שָׁם

וְעַל-הַנִּגַּע בְּעֶצֶם אוּ בְּחִלְל אוּ בְּמִת אוּ בְּקִבְר:

The ritually clean person shall sprinkle upon the unclean person on the third day and on the seventh day; he shall purify him on the seventh day when he must wash his garments and bathe in water, and then he becomes clean in the evening.

וַיְדִי דְכִיָּא עַל מְסֻבָּא בְיוֹמָא תְלִיתָאָה וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה וַיְדַכְּיָנָהּ בְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וַיַּצְבֵּעַ לְבוּשָׁהּ
וַיִּסְחִי בְמֵיָא וַיְדַכְּי בְרִמְשָׁא

A person who became ritually unclean [and enters the Sanctuary] without purifying himself, that soul will be cut off from the community; for he defiled the Sanctuary of Adonoy, the sprinkling water was not sprinkled upon him, he remains unclean.

וְגִבֵּר דִּי יִסְתָּאב וְלֹא יְדִי עֲלוּהִי וַיִּשְׁתַּיְצִי אֲנָשָׁא הֵהוּא
מִגּוּ קְהֵלָא אָרִי יֵת מְקֻדָּשָׁא דִּי סָאִיב מִי אֲדִיוֹתָא לֹא
אֲזַדְרִיקוּ עֲלוּהִי מְסֻבָּא הוּא

19 וְהָיָה הַטָּהוֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

וַחֲטָאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַכֹּבֶס בְּגָדָיו וְרָחֵץ בַּמַּיִם וְטָהַר

בְּעֶרְבֹ:

Rashi

וחטאו ביום השביעי. הוא גמר טהרתו (ספרי):

20 וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא

מִתּוֹךְ הַקֹּהֵל כִּי אֶת־מִקְדָּשׁ יְהוָה טָמָא מִי נִדָּה

לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא:

Rashi

ואיש אשר יטמא וגו'. אם נאמר מקדש למה נאמר משכן כו' כדאיתא בשבועות (טז, ב):

This shall be the statute for all times;
one who sprinkles the sprinkling
waters shall wash his garments, and
one who touches the sprinkling waters
shall remain unclean until the evening.

וְהָיָה לְהוֹן לְקִיָּם עַל־מִי אֲדִיּוֹתָא יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי
וְדִיקָרְבַּ בְּמִי אֲדִיּוֹתָא יְהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא

21 וְהָיָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִזָּה מִי־הַנִּדָּה יִכָּבֵּס בְּגָדָיו
וְהִנָּלַע בְּמִי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

Rashi

ומזה מי הנדה. רבותינו אמרו (נדה ט. יומא יד, א) שהמזה טהור וזה בא ללמד שהנושא מי חטאת טמא טומאה חמורה
לטמא בגדים שעליו מה שאין כן בנוגע וזה שהוציאו בלשון מזה לומר לך שאינן מטמאין עד שיהא בהן שיעור הזאה:
והנגע וגו' יטמא. ואין טעון כבוס בגדים:

Anything which the unclean person
touches, shall become unclean; and
anyone touching him shall be ritually
unclean until the evening.

וְכָל דִּי יִקְרַב בֵּיהּ מְסָאָבָא יְהִי מְסָאָב וְאַנְשׁ דִּיקָרְבַּ
בֵּיהּ יְהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא

22 וְכָל אֲשֶׁר־יִגְעֶיבּוּ הַטְּמָא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָתָא תִּטְמָא
עַד־הָעֶרֶב: (פ)

Rashi

וכל אשר יגע בו. הטמא הזה שנטמא במת יטמא:
והנפש הנגעת. בו בטמא מת:
טמא עד הערב. מכאן למדנו שהמת אבי אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה ומטמא אדם זהו פירושה לפי משמעה
והלכותיה. ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן וזהו:
ויקחו אליך. משלהם כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל משלהם כך יביאו זו לכפרה משלהם:
פרה אדמה. משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמרו תבא אמו ותקנח הצואה כך תבא פרה ותכפר על העגל (תנחומא
חקת ח):
אדמה. על שם (ישעיה א, יח) אם יאדימו כתולע שהחטא קרוי אדום:
תמימה. על שם ישראל שהיו תמימים ונעשו בו בעלי מומין תבא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתמותם:
לא עלה עליה עול. כשם שפרקו מעליהם עול שמים:
אל אלעזר הכהן. כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל ולפי שאהרן עשה את העגל לא נעשית עבודה זו על ידו
שארין קטיגור נעשה סניגור (ר"ה כו, א):
ושרף את הפרה. כשם שנשרף העגל:

עץ ארץ ואזוב ושני תולעת. ג' מינין הללו כנגד שלשת אלפי איש שנפלו בעגל וארזו הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב נמוך מכולם סימן שהגבוה שנתגאה וחטא ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו: למשמרת. כמו שפשע העגל שמור לדורות לפורענות שאין לך פקודה שאין בה מפקודת העגל שנאמר (שמות לב, לד) וביום פקדי ופקדתי וגו' (סנהדרין קב, א). וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין בו כך פרה מטמאה כל העוסקין בה וכשם שנטהרו באפרו שנאמר (שמות לב, כ) ויזר על פני המים וגו'. כך ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת וגו':

במדבר 20

The entire community of Bnei Yisroel came to the wilderness of Tzin, in the first month. The people settled in Kodeish, and Miriam died and was buried there.

1 וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְּבַר־צִן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן

וַיָּשֻׁב הָעָם בְּקֹדֶשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֶר שָׁם:

וַאֲתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנֻשְׁתָּא לְמִדְבָּרָא דְצִין בִּירְחָא
קִדְמָאָה וַיְתִיב עִמָּא בְּרָקָם וּמִיתַת תָּמָן מִרְיָם
וַאֲתִקְבְּרַת תָּמָן

Rashi

כל העדה. עדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים (תנחומא יד):
ותמת שם מרים. למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה קרבנות מכפרין (ס"א כמו שפרה אדומה מכפרת) אף מיתת צדיקים מכפרת (מ"ק כח, א):
ותמת שם מרים. אף היא בנשיקה מתה ומפני מה לא נאמר בה על פי ה' שאינו דרך כבוד של מעלה (שם) ובאהרן נאמר (במדבר לג, לח) על פי ה' באלה מסעי:

There was no water for the community, and they assembled against Moshe and Aharon.

2 וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן:

וְלֹא הָיָה מַיָּא לְכְנֻשְׁתָּא וַאֲתִפְנְשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן

Rashi

ולא היה מים לעדה. מכאן שכל מ' שנה היה להם הבאר בזכות מרים (תענית ט, א):

The people quarreled with Moshe and said, "Would that we had died by our brothers' death before Adonoy.

וּנְצָא עִמָּא עִם מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לְמִימָר וְלֹא דְמִתְנָא
בְּמוֹתָא דְאַחֲנָא קָדָם יי

3 וַיִּרְבּוּ הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר
if only
וְלֹא גִוְעֵנוּ
to breathe out
בְּגֹועַ אַחֲיוֹנוּ לִפְנֵי יְהוָה:

Rashi

ולו גוענו. הלואי שגוענו:

בגוע אחינו. במיתת אחינו בדבר למד שמיתת צמא מגונה ממנה:

בגוע. שם דבר הוא כמו במיתת אחינו ולא יתכן לפרשו כשמתו אחינו שאם כן היה לו להנקד בגוע (בחולם):

Why did you bring the congregation of Adonoy into this wilderness for us and our livestock to die there?

וּלְמָא אֶעֱלִיתוּן יְתָ קְהֵלָא דִּי לְמִדְבָּרָא הָדִין לְמָמַת
תַּמָּן אֲנַחְנָא וּבְעִירָנָא

4 וְלָמָּה הֵבֵאתֶם אֶת־קְהֵל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת
שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ:

Why did you take us out of Egypt and bring us to this terrible place? It is not a place for seed, figs, grapes, or pomegranates; and there is no water to drink!"

וּלְמָא אֶסְקִיתוּנָא מִמִּצְרַיִם לְאַיְתָאָה יְתָנָא לְאַתְרָא
בִּישָׁא הָדִין לֹא אֶתְר כֶּשֶׁר לְבֵית זֶרַע וְאִף לֹא תַאנִּין
וּגּוֹפְנִין וְרִמּוֹנִין וּמֵיָא לִית לְמִשְׁתֵּי

5 וְלָמָּה הֶעֱלִיתֶנּוּ מִמִּצְרַיִם לְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם
הָרָע הַזֶּה לֹא | מָקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגִפְנִין וְרִמּוֹן
a pomegranate the fig
וּמֵיִם אֵין לְשִׁתּוֹת:

Moshe and Aharon moved away from the assembly to the entrance of the Tent of Meeting, and fell on their faces; the glory of Adonoy appeared to them.

וַעֲלֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִן קָדָם קְהֵלָא לְתִרְעַ מִשְׁכַּן זְמָנָא
וּנְפְלוּ עַל אֶפְיֵהוֹן וְאַתְגְּלִי יִקְרָא דִּי לְהוֹן

6 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהֵל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם: (פ)

שני

Adonoy spoke to Moshe, saying.

7 וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימָר

“Take the staff and assemble the community, you and Aharon your brother, and speak to the rock in their presence that it may give forth its water; you will then bring forth for them water from the rock, and give drink [to] the community and their livestock.”

8 קַח אֶת־הַמִּטָּה וְהִקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אֹתָהּ וְאַהֲרֹן אָחִיד

וְדַבַּרְתֶּם אֶל־הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִמֶּיּוֹ וְהוֹצֵאתָ לָהֶם

מַיִם מִן־הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם:

סב ית חוטרא ואכנש ית כנשתא את ואהרן אחיד

ותמללון עם כיפא לעיניהון ויתן מוהי ותפיק להון

מיא מן כיפא ותשקי ית כנשתא וית בעירהון

Rashi

ואת בעירם. מכאן שחס הקב"ה על ממונם של ישראל (במד"ר. תנחומא ט):

Moshe took the staff from before Adonoy, as He instructed him.

9 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמִּטָּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ:

וּנְסִיב מֹשֶׁה ית חוטרא מן קדם יי כמא די פקדיה

Moshe and Aharon assembled the community before the rock; [Moshe] said to them, “Listen, you rebels! Can we extract water from this rock for you?”

10 וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמְרוּ

לָהֶם שְׁמַעוּ־נָא הַמַּלְאִים הַמֹּנִי־הַסֵּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם

to be bitter

מַיִם:

ואכנישו משה ואהרן ית קהל לא לקדם כיפא ואמר

להון שמעו כעו סרבניא המן כיפא הדין נפיק לכו

מיא

Rashi

ויקהלו וגו'. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה (שם):

המן הסלע הזה נוציא. לפי שלא הוי מכירין אותו לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים לכך אמר להם המורים סרבנים לשון יוני שוטים מורים את מוריהם המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים (שם):

And Moshe raised his hand and struck
the rock with his staff twice; water
rushed out abundantly, and the
community and their livestock drank.

11 וַיָּרִם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֵּלֶעַ בַּמַּטֵּהוּ פַּעַמַּיִם

וַיֵּצְאוּ מֵיִם רַבִּים וַתִּשָּׂף הָעֵדָה וּבָעִירָם: (ס)

וְאַרְם מֹשֶׁה יָת יְדִיה וּמָחָא יָת כִּיפָא בְּחוּטְרִיה תְּרִין
זְמַנִּין וּנְפָקוּ מֵיָא סְגִיָא וְשָׂתִיאת כְּנִשְׂתָא וּבָעִירָהוּן

Rashi

פעמים. לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא אמרו שמא צריך להכותו כבראשונה שנאמר (שמות יז, ו) והכית בצור ונזדמן להם אותו סלע והכהו:

Adonoy said to Moshe and Aharon,
"Because you did not believe in Me to
sanctify Me in the presence of Bnei
Yisroel; therefore, you will not bring
this congregation into the land that I
have given them."

12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־הֵאֱמַנְתֶּם בִּי

לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ

אֶת־הַקְּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם:

וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן חֲלַף דִּי לֹא הֵימַנְתֶּן בְּמִימָרִי
לְהַקְדִּישׁוֹתִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֵן לֹא תַעֲלוּן יָת קְהָלָא
הַדִּין לְאַרְעָא דִּי יְהֻבִית לְהוֹן

Rashi

יען לא האמנתם בי. גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ כך היה עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא, כב) הצאן ובקר ישחט קשה מזו אלא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב וכאן שבמעמד כל ישראל לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם (תנחומא י'): להקדישני. שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום קל וחומר אנו (מדרש אגדה):

לכן לא תביאו. בשבועה כמו (שמואל-א ג, יד) לכן נשבעתי לבית עלי נשבע בקפיצה שלא ירבו בתפלה על כך (תנחומא וארא ב):

They are the waters of dispute where
Bnei Yisroel contended with Adonoy,
and He was sanctified through them.

13 הָמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה

וַיִּקְדַּשׁ בָּם: (ס)

אינון מי מצותא דנצו בני ישראל קדם יי ואתקדש
בהון

Rashi

המה מי מריבה. הם הנזכרים במקום אחר את אלו ראו אצטגניני פרעה שמושיען של ישראל לוקה במים לכך גזרו (שמות א, כב) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (סוטה יב, ב):
ויקדש במ. שמתו משה ואהרן על ידם. שכשהקב"ה עושה דין במקדשיו הוא יראוי ומתקדש על הבריות וכן הוא אומר (תהלים סח, לו) נורא אלהים ממקדשיך וכן הוא אומר (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש (זבחים קטו, ב):

Moshe sent emissaries from Kodeish to
the King of Edom (saying), "This is
what your brother Yisroel declares; you
know of all the hardship that we have
encountered.

14 וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקְדֵּשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם כֹּה אָמַר

אֲחִיךָ יִשְׂרָאֵל אֵתָּה יֹדַעַת אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר

hardship

מִצָּאֵתָנוּ:

וישלח משה אֶזְגָּדִין מִרְקָם לֹת מֶלֶכָא דְאֱדוֹם כְּדִנָּה
אמר אחיך: ישראל את ידעת ית כל עקתא די
אשכחתנא

Rashi

אחיך ישראל. מה ראה להזכיר כאן אחוה אלא אמר לו אחים אנחנו בני אברהם שנאמר לו (בראשית טו, יג) כי גר יהיה זרעך ועל שנינו היה אותו החוב לפורעו (תנחומא יב):
אתה ידעת את כל התלאה. לפיכך פירש אביכם מעל אבינו (בראשית לו, ו) וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו מפני השטר חוב המוטל עליהם והטילו על יעקב (בראשית רבה פב, יג):

Our forefathers went down to Egypt
and we remained in Egypt for a long
time; the Egyptians mistreated us and
our forefathers.

וַנִּחַתּוּ אֲבֹתֵנוּא לְמִצְרַיִם וַיְתִיבֵנוּא בְּמִצְרַיִם יוֹמִין
סְגִיָּאִין וַאֲבֹאִישׁוּ לָנוּ מִצְרָאִי וְלֹאֲבֹהֲתָנוּא

15 וַיֵּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרִימָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים
וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ:

Rashi

וירעו לנו. סבלנו צרות רבות:

ולאבותינו. מכאן שהאבות מצטערים בקבר כשפורענות באה על ישראל (תנחומא יב):

Then we cried out to Adonoy, and He
heard our voice, He sent an emissary
and led us out of Egypt; now we are in
Kodeish, a city at the edge of your
border.

וַצִּלִּינוּא קֶדֶם יְיָ וְקִבֵּיל צְלוֹתָנוּא וּשְׁלַח מַלְאָכָא וְאֶפְקְנוּא
מִמִּצְרַיִם וְהֵא אֲנַחְנוּא בְּרָקִם קִרְתָּא דְּבִסְטֵר תְּחוּמָּךְ

to shriek

16 וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצֵאֵנוּ
מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּקֹדֶשׁ עִיר קֶצֶה גְבוּלָךְ:

Rashi

וישמע קלנו. בברכה שברכנו אבינו (בראשית כז, כב) הקול קול יעקב שאנו צועקים ונענים (תנחומא בשלח ט):

מלאך. זה משה מכאן שהנביאים קרואים מלאכים ואומר (ד"ה ב לו, טז) ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים (תנחומא ויקרא א):

Please let us pass through your land, we
will not pass through any field or
vineyard, and we will not drink well
water; we will travel by the king's road,
we will not turn aside to the right or
left, until we have passed through your
territory."

נְעִיבֵר כְּעֵן בְּאַרְעֶךָ לֹא נְעִיבֵר בְּחֶקֶל וּבְכָרֶם וְלֹא נִשְׁתִּי
מִי גוֹב בְּאַרְח מִלְכָּא נִיזִיל לֹא נִסְטִי לִימִינָא
וְלִשְׂמָאלָא עַד דְּנְעִיבֵר תְּחוּמָּךְ

17 נְעַבְרָה־נָּא בְּאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם וְלֹא

נִשְׁתֶּה מִי בְּאֵר דְּרֹךְ הַמֶּלֶךְ נִלְוֹ לֹא נִטֶּה יָמִין

left

וּשְׂמָאוֹל עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבוּלָךְ:

Rashi

targum.page/parasha/chukat-balak

14

נעברה נא בארצך. אין לך לעורר על הירושה של ארץ ישראל כשם שלא פרעת החוב. עשה לנו עזר מעט לעבור דרך ארצך: ולא נשתה מי באר. מי בורות היה צריך לומר אלא כך אמר משה אף על פי שיש בידנו מן לאכול ובאר לשתות לא נשתה ממנו אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם מכאן לאכסנאי שאף על פי שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני כדי להנות את אושפיו (במדרש רבה. תנחומא יב):

דרך המלך נלך וגו'. אנו חוסמים את בהמתנו ולא יטו לכאן ולכאן לאכול (שם):

Edom responded, "You shall not pass through me (my land), lest I go out against you with the sword!"

18 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן־בְּחָרְבִּי אֵצִא

לְקִרְאָתְךָ:

וַיֹּאמֶר לִיה אֱדוֹמָאָה לֹא תַעֲבֹר בְּתַחוּמֵי דְלִמָּא
בְּדִקְטָלִין בְּחַרְבָּא אָפּוּק לְקִדְמוּתְךָ

Rashi

פן בחרב אצא לקראתך. אתם מתגאים בקול שהורישכם אביכם ואמרתם ונצעק אל ה' וישמע קולנו ואני אצא עליכם במה שהורישני אבי (בראשית כז, מ) ועל חרבך תחיה (תנחומא בשלח ט):

Bnei Yisroel said, "We will go up by the highway, and if we or our cattle drink your water we will pay for it, it is just nothing, we only want to pass through on foot."

19 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלָה ^{highway} נַעֲלֶה וְאִם־מִיָּמִינִי

נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנִתְּתִי מִכָּרֶם רֶק אִין־דְּבֶר בְּרַגְלִי

אֵעֲבֹרָה:

וַיֹּאמְרוּ לִיה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְחַ כְּבִישָׁא נִסְק וְאִם מִיָּמִין
נִשְׁתִּי אָנָּא וּבְעִירִי וְאַתָּן דְּמִיהוֹן לְחוּד לִית פְּתִגָּם דְּבִישׁ
בְּרַגְלֵי אֵעִיבֵר

Rashi

רק אין דבר. אין שום דבר מזיקך:

Then (Edom) responded, "Do not pass through!" Edom came to confront [Bnei Yisroel] with a massive number of people and a strong hand.

20 וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם לְקִרְאָתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד

חֲזָקָה:

וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיִּפֹּק אֱדוֹמָאָה לְקִדְמוּתִיהָ בְּחִיל רַב
וּבְיָדָא תְּקִיפָא

וביד חזקה. בהבטחת זקננו (בראשית כז, כב) והידים ידי עשו (מדרש אגדה):

to refuse

Edom refused to allow Yisroel to pass through its territory, and Yisroel turned aside from him.

21 וַיִּמָּאֵן | אֱדוֹם נָתַן אֶת־יִשְׂרָאֵל עָבֵר בְּגִבּוֹלוֹ וַיֵּט

יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו: (פ)

וְסָרִיב אֲדוֹמָאָה לְמִשְׁבַּק יְתִי יִשְׂרָאֵל לְמַעַבֵּר בְּתַחוּמֶיהָ
וְסָטָא יִשְׂרָאֵל מִלּוֹתֶיהָ

שלישי

They traveled from Kodeish, and the entire community of Bnei Yisroel came to Mount Hor.

22 וַיֵּסְעוּ מִקְדֵּשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הָרֹהֵר הָהָר:

וַנִּטְלוּ מִרְקָם וְאָתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנֻשָּׁתָא לְהָר טוֹרָא

Rashi

כל העדה. כלם שלמים ועומדים להכנס לארץ שלא היה בהן אחד מאותם שנגזרה גזירה עליהם שכבר כלו מתי מדבר ואלו מאותן שכתוב בהן (דברים ד, ד) חיים כלכם היום (תנחומא יד):
הר ההר. הר על גבי הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול ואף על פי שהענן הולך לפניהם ומשווה את ההרים שלשה נשארו בהן הר סיני לתורה והר נבו לקבורת משה והר ההר לקבורת אהרן (שם):

Adonoy spoke to Moshe and Aharon at Mount Hor, at the border of the land of Edom, saying.

23 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהָר הָהָר עַל־גְּבוּל

אֶרֶץ־אֱדוֹם לֵאמֹר:

וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן בְּהוֹר טוֹרָא עַל תְּחוּם אֶרְעָא
דְּאֱדוֹם לְמִימָר

Rashi

על גבול ארץ אדום. מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה וכן הנביא אומר ליהושפט (ד"ה כ, לו) בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך (תנחומא יד):

“Aharon will now be gathered (die) to his people, for he shall not enter the land that I have given to Bnei Yisroel, because you defied My word at the waters of dispute.

יִתְכַנֵּשׂ אֶהֱרֹן לְעַמִּיהָ אֲרִי לֹא יַעֲוֹל לְאַרְעָא דִּי יְהֻבִּית
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דִּי סְרִיבְתוֹן עַל מִימְרֵי לְמִי מְצוּתָא

Take Aharon and his son Elozor, and bring them up to Mount Hor.

דְּבַר יֵת אֶהֱרֹן וְיֵת אֶלְעֶזֶר בְּרִיהּ וְאַסִּיק יְתֵהוֹן לְהַר
טוֹרָא

24 יֹאסֹף אֶהֱרֹן אֶל־עַמּוּי כִּי לֹא יבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר

to be bitter

נִתְּנִי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמִי

מְרִיבָה:

25 קַח אֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־אֶלְעֶזֶר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הָרֹהֶר:

Rashi

קח את אהרן. בדברי נחומים אמור לו אשריך שתראה כדרך נתון לבנך מה שאין אני זכאי לכך (שם יז):

Remove Aharon's vestments and dress his son Elozor in them; Aharon will be gathered in and die there.”

וְאַשְׁלַח יֵת אֶהֱרֹן יֵת לְבוּשׁוֹהִי וְתִלְבִּישְׁנוֹן יֵת אֶלְעֶזֶר
בְּרִיהּ וְאֶהֱרֹן יִתְכַנֵּשׂ וְיָמוּת תַּמָּן

to spread out

26 וְהַפְשֵׁט אֶת־אֶהֱרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהַלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעֶזֶר

בְּנוֹ וְאֶהֱרֹן יֹאסֹף וְיָמָת שָׁם:

Rashi

את בגדיו. את בגדי כהונה גדולה הלבשהו והפשטם מעליו לתתם על בנו בפניו אמר לו הכנס למערה ונכנס ראה מטה מוצעת ונר דלוק אמר לו עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט קמוץ פך וקמץ עצום עיניך ועצם מיד חמד משה לאותה מיתה וזהו שנאמר לו (דברים לב, ג) כאשר מת אהרן אחיך מיתה שנתאוית לה (תנחומא ישן חקת הוספה ב):

Moshe did as Adonoy commanded; and they went up Mount Hor in the presence of the entire community.

וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמֹא דִּי פִקִּיד יְיָ וּסְלִיקוּ לְהַר טוֹרָא לְעֵינֵי
כָּל כְּנָשְׁתָּא

27 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הָרֹהֶר לְעֵינֵי

כָּל־הָעֵדָה:

Rashi

ויעש משה. אף על פי שהדבר קשה לו לא עכב (תנחומא יז):

Moshe then removed Aharon's vestments and dressed Aharon's son, Elozor, in them; Aharon died there on top of the mountain, and Moshe and Elozor descended from the mountain.

וַאֲשַׁלַּח מֹשֶׁה יֵת אֶהֱרֹן יֵת לְבוּשׁוֹהֵי וְאֶלְבִּישׁ יִתְהוֹן יֵת
אֶלְעֶזֶר בְּרִיָּה וּמִית אֶהֱרֹן תִּמָּן בְּרִישׁ טוֹרָא וּנְחַת מֹשֶׁה
וְאֶלְעֶזֶר מִן טוֹרָא

The entire community saw that Aharon died; and they wept for Aharon thirty days, the entire house of Yisroel.

וַחֲזוּ כָּל כְּנַשְׁתָּא אַרִי מִית אֶהֱרֹן וּבְכוּ יֵת אֶהֱרֹן תִּלְתִּין
יוֹמִין כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל

28 וַיִּפְשֹׁט מֹשֶׁה אֶת־אֶהֱרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבֹּשׁ אֹתָם

אֶת־אֶלְעֶזֶר בְּנֹו וַיָּמָת אֶהֱרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד

מֹשֶׁה וְאֶלְעֶזֶר מִן־הָהָר:

29 וַיֵּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גִוַע אֶהֱרֹן וַיִּבְכוּ אֶת־אֶהֱרֹן
to breathe out

שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: (ס)

Rashi

ויראו כל העדה וגו'. כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד אמרו היכן הוא אהרן אמר להם מת אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה ראו והאמינו (במד"ר):

כל בית ישראל. האנשים והנשים לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו (אדר"נ פי"ב): כי גוע. אומר אני שהמתרגם דהא מית טועה הוא אלא אם כן מתרגם ויראו ואתחזיאו שלא אמרו רבותינו ז"ל כי זה משמש בלשון דהא אלא על מדרש שנסתלקו ענני כבוד וכדאמר רבי אבהו (ר"ה ג, א) דאמר רבי אבהו אל תקרי ויראו אלא ויראו ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי שהוא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו למה ויראו לפי שהרי מת אהרן אבל על תרגום וחזו כל כנישתא אין לשון דהא נופל אלא לשון אשר שהוא מגזרת שמוש אי שמצינו אם משמש בלשון אשר כמו (איוב כא, ד) ואם מדוע לא תקצר רוחי והרבה מפורשים מזה הלשון (שם יד, ה) אם חרוצים ימיו:

במדבר 21

The Canaanite King of Arad heard—who lived in the south—that Yisroel had come by the route of the spies; he attacked Yisroel, and he took from them a captive.

1 וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ-עָרֹד יוֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל

to
transport
into...

דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב | מִמֶּנּוּ שָׁבִי:

וַיִּשְׁמַע כְּנַעֲנָא מֶלֶךְ דְּעָרֹד יְתִיב דְּרֹמָא אַרִי אֲתָא
יִשְׂרָאֵל אֶרֶח מְאֻלְיָא וְאִגַּח קִרְבָּא בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב
מִנֵּיהּ שָׁבִיָּא

Rashi

וישמע הכנעני. שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד כו' כדאיתא בראש השנה (ג, א) ועמלק מעולם רצועה מרדות לישראל מזומן בכל עת לפורענות (תנחומא יח):

יושב הנגב. זה עמלק (שם) שנאמר (במדבר יג, כט) עמלק יושב בארץ הנגב ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינן כנענים ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם שנאמר אם נתון תתן את העם הזה בידי (מדרש אגדה):
דרך האתרים. דרך הנגב שהלכו בה המרגלים שנאמר (לעיל יג, כב) ויעלו בנגב. דבר אחר דרך האתרים דרך התייר הגדול הנוסע לפניהם שנאמר (שם י, לג) דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה (תנחומא יח):
וישב ממנו שבי. אינה אלא שפחה אחת (ילקוט תשס"ד. מדרש אגדה):

Yisroel made a vow to Adonoy and said, "If You will deliver this people into my hand, I shall consecrate their cities."

2 וַיֵּדַר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם-נָתַן תָּתֵן אֶת-הָעָם

הַזֶּה בְּיָדִי וְהִחַרְמְתִּי אֶת-עָרֵיהֶם:

וְקִיִּים יִשְׂרָאֵל קִיִּים קָדָם יי וַאֲמַר אִם מִמָּסַר תִּמָּסַר יְת
עָמָא הָדִין בְּיָדִי וְאִגְמַר יְת קְרִוְיָהוֹן

Rashi

והחרמתי. אקדיש שללם לגבוה:

Adonoy heard Yisroel's voice, and He delivered the Canaanites (into Yisroel's hand), and he (Yisroel) destroyed them and [consecrated] their cities; the region was named Chormo.

וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֶם
אֹתָם וְאֶת־עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שְׁמֵהֶם מְקוֹם חֹרְמָה: (פ)

3 וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֶם
אֹתָם וְאֶת־עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שְׁמֵהֶם מְקוֹם חֹרְמָה: (פ)

Rashi

ויחרם אתהם. בהריגה:

ואת עריהם. חרמי גבוה:

They then traveled from Mount Hor by the Reed Sea route, in order to circle around the land of Edom; traveling was insufferable to the people.

וַיֵּטְלוּ מֵהָר טוֹרָא אֶרֶץ יִמָּא דְסוּף לְאַקְפָּא יֵת אֲרַעָא
דְּאֵדוֹם וַעֲקַת נַפְשָׁא דְעַמָּא בְּאוֹרְחָא

4 וַיֵּטְלוּ מֵהָר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לְסַבֵּב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם
וַתִּקְצַר נַפְשֵׁהֶם בַּדֶּרֶךְ:

to dock off

Rashi

דרך ים סוף. כיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו חזרו לאחוריהם דרך ים סוף הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזירת מרגלים שנאמר (דברים א, מ) וסעו המדברה דרך ים סוף. וכאן חזרו לאחוריהם (עין פרשת פנחס) שבע מסעות שנאמר (דברים י, ו) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן. וכי במוסרה מת והלא בהר ההר מת אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאילו הוא בפניהם וצא ובדוק במסעות ותמצא שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר (תנחומא חקת יח):

לסבב את ארץ אדום. שלא נתנם לעבור בארצו:

ותקצר נפש העם בדרך. בטורח הדרך שהוקשה להם אמרו עכשיו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד היום לפיכך קצרה נפשם בעיני הדרך ובלשון לע"ז אנקודלו"ר ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותם בדרך ולא פירש בו במה קצרה שכל מקום שתמצא קצור נפש במקרא מפורש שם במה קצרה כגון (זכריה יא, ח) ותקצר נפשי בהם וכגון (שופטים י, טז) ותקצר נפשו בעמל ישראל וכל דבר הקשה על אדם נופל בו לשון קצור נפש כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הצער ובדבר המטריח נופל לשון גודל שגדול הוא וכבד על האדם כגון (זכריה שם) וגם נפשם בחלה בי גדלה עלי (איוב י, טז) ויגאה כשחל תצודני כללו של פירושו כל לשון קצור נפש בדבר לשון שאין יכול לסובלו הוא שאין הדעת סובלתו:

The people spoke out against God and Moshe, "Why did you bring us up out of Egypt to die in the wilderness? There is no food and no water, and we are disgusted with this rotten bread."

וַאֲתָרַעַם עָמָא בְּמִימְרָא דִּי וְעַם מֹשֶׁה נָצוּ לְמָא
אֶסְקִתּוּנָא מִמְצָרִים לְמַמְתָּ בְּמִדְבָּרָא אֲרִי לִית לְחֶמָא
וְלִית מֵיָא וְנִפְשָׁנָא עָקַת בְּמִנָּא הָדִין דְּמִיכְלִיָּה קָלִיל

5 וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאֱלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָּה הֵעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם

to be
disgusted
or anxious

לָמוֹת בְּמִדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנִפְשָׁנוּ קָצָה

to spoil
בְּלָחֶם הַקְּלָקֵל :

Rashi

באלהים ובמשה. השוו עבד לקונו (במ"ר. תנחומא יט):

למה העליתנו. שניהם שווים:

ונפשנו קצה. אף זה לשון קצור נפש ומאוס:

בלחם הקלוקל. לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס

ואינו מוציא (ע"ז ה. יומא עה, א):

Adonoy sent against the people the consuming snakes, and they bit the people, and many people of Yisroel died.

וַגָּרִי יִי בְּעָמָא יֵת חֲיוֹן קָלָן וְנָכִיתוּ יֵת עָמָא וּמִית עַם
סְגִי מִיִּשְׂרָאֵל

to strike
with a sting

6 וַיִּשְׁלַח יְהוָה בָּעָם אֶת הַנֶּחָשִׁים הַשֹּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ

אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־רַב מִיִּשְׂרָאֵל:

Rashi

את הנחשים השרפים. ששורפים את האדם בארס שיניהם (במ"ר):

וינשכו את העם. יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה יבא נחש שכל המינין נטעמין לו טעם אחד (טעם

עפר) ויפרע מכפוי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים (תנחומא יט):

The people came to Moshe and said,
 “We have sinned by speaking against
 Adonoy and you; pray to Adonoy that
 He remove the snakes from us.” Moshe
 prayed on behalf of the people.

וְאַתָּא עָמָא לְמֹשֶׁה וְאָמְרוּ חֲבִנָא אָרִי אֶתְרַעְמָנָא קָדָם
 יְיָ וְעָמְדָא נְצִינָא צִלִי קָדָם יְיָ וְיַעֲדִי מִנָּנָא יְתָ חוּיָא וְצִלִי
 מֹשֶׁה עַל עָמָא

Rashi

ויתפלל משה. מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול (שם. ב"ק צב, א):

Adonoy said to Moshe, “Make yourself
 [the image of] a consuming snake, and
 place it upon a banner; and anyone
 bitten will look at it and live.”

וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבִיד לָךְ קִלְיָא וְשׂוֹי יְתִיָּה עַל אֶת וְיִהְיֶה
 כָּל דִּיתְנָכִית וְיִחַזִּי יְתִיָּה וְיִתְקַיֵּם

Rashi

על נס. על כלונס שקורין פירק"א בלע"ז וכן (ישעי' ל, יז) וכנס על הגבעה (שם מט, כב) ארים נסי (שם יג, ב) שאו נס ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה קוראו נס:
 כל הנשך. אפילו כלב או חמור נושכו היה נזק ומתנונה והולך אלא שנשיכת הנחש ממהרת להמית לכך נאמר כאן וראה אותו ראה בעלמא ובנשיכת הנחש נאמר והביט והיה אם נשך הנחש את איש והביט וגו' שלא היה ממהר נשך הנחש להתרפאות אלא אם כן מביט בו בכוונה (במדבר רבה) ואמרו רבותינו (ר"ה כט, א) וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים ואם לאו היו נמוקים (נוסח אחר ניוקים):

Moshe made a copper snake and placed
 it on the banner; whenever a snake bit
 a person, he would gaze upon the copper
 snake and live.

וְעָבַד מֹשֶׁה חוּיָא דְנִחָשָׁא וְשׂוֹיָה עַל אֶת וְיִהְיֶה כֹּד
 נִכִּית חוּיָא יְתָ גִבְרָא וּמִסְתַּכֵּל לְחוּיָא דְנִחָשָׁא וּמִתְקַיֵּם

Rashi

7 וַיָּבֹא הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטֵאֵנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בַּיהוָה
 וְנָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְיִסֶּר מֵעַלֵּינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וְיִתְפַּלֵּל
 מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם:

8 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׁרֵף וְשִׂים אֹתוֹ
 עַל־נֶס וְהָיָה כָּל־הַנִּשּׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ ^{to live} וְחָיָה :

9 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נָחָשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל־הַנֶּס וְהָיָה
 אִם־נִשְׁוֹךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נִחָשׁ הַנְּחֹשֶׁת וְחָיָה:

נחש נחשת. לא נאמר לו לעשותו של נחשת אלא אמר משה הקב"ה קוראו נחש ואני אעשנו של נחשת לשון נופל על לשון (ב"ר לא, ח):

Bnei Yisroel traveled on and camped in
Ovos.

10 וַיֵּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאוֹבֹת:

וַיָּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּחֲנוּ בְּאוֹבֹת

They traveled from Ovos and camped
in the wasteland passes in the
wilderness, facing Moav, eastward of
the sun.

11 וַיֵּסְעוּ מֵאוֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים בְּמִדְבַּר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי

מוֹאָב מִמְּזָרְחַת הַשֶּׁמֶשׁ:

וַיָּסְעוּ מֵאוֹבֹת וַיָּחֲנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים בְּמִדְבַּר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי
מוֹאָב מִמְּזָרְחַת הַשֶּׁמֶשׁ

Rashi

בעיי העברים. לא ידעתי למה נקרא שמם עיים ועי לשון חורבה הוא דבר הטאוט במטאטא והע"ן בו יסוד לבדה והוא מלשון יעים (ישעי' כח, יז) ויעה ברד: העברים. דרך מעבר העוברים שם את הר נבו אל ארץ כנען שהוא מפסיק בין ארץ מואב לארץ אמורי: על פני מואב ממזרח השמש. במזרח של ארץ מואב:

They traveled from there and camped
in the valley of Zered.

12 מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחֲלַת זֶרֶד:

מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחֲלַת זֶרֶד

They traveled from there and camped
opposite Arnon, in the wilderness,
extending from the Emorite border;
Arnon being the Moav border between
Moav and the Emorite.

13 מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֶרְנוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר הַיָּצָא

מִגְבֹּל הָאֱמֹרִי כִּי אֶרְנוֹן גְּבֹל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין

הָאֱמֹרִי:

מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֶרְנוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר הַיָּצָא
מִגְבֹּל הָאֱמֹרִי כִּי אֶרְנוֹן גְּבֹל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין
הָאֱמֹרִי

Rashi

מגבול האמורי. תחום סוף מצר שלהם וכן (דברים ב, יח) גבול מואב לשון קצה וסוף:

מעבר ארנון. הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרחה עד שבאו מעבר השני לארנון בתוך ארץ האמורי בצפונה של ארץ מואב: היוצא מגבול האמורי. רצועה יוצאה מגבול האמורי והיא של אמוריים ונכנסת לגבול מואב עד ארנון שהוא גבול מואב ושם חנו ישראל ולא באו לגבול מואב (כי ארנון גבול מואב והם לא נתנו להם רשות לעבור בארצם ואף על פי שלא פירשה משה פירשה יפתח) כמו שאמר יפתח (שופטים יא, יז) וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה. ומשה רמזה (דברים ב, כט) כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער מה אלו לא נתנום לעבור בתוך ארצם אלא הקיפום סביב אף מואב כן:

Concerning this will be told in the Book of the Wars of Adonoy, "He gave at the Reeds (Sea) and the valleys of Arnon.

14 על־כֵּן יֹאמֶר בְּסֵפֶר מִלְחָמַת יְהוָה אֶת־זֶה בְּסוּפָהּ

וְאֶת־הַנְּחָלִים אֲרֹנוֹן:

על כן יתאמר בספר קרבין דעבד יי על ימא דסוף
וגבירן דעל נחלי ארנון

Rashi

על כן יאמר. על חניה זו ונסים שנעשו בה יאמר בספר מלחמות ה'. כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו יספרו את זהב וגו': את זהב. כמו את יהב כמו שיאמר מן יעד ועד כן יאמר מן יהב זהב והו"ו יסוד הוא כלומר את אשר יהב להם והרבה נסים בים סוף:
ואת הנחלים ארנון. כשם שמספרים בנסי ים סוף כך יש לספר בנסי נחלי ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים (תנחומא כ). ומה הם הנסים:

And the spillage in the valleys when it turned to dwell at Ar, and then leaned on the border of Moav.

to support
one's self

an
outpouring

15 וְאִשָּׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עָר וְנִשְׁעָן

לְגִבּוֹל מוֹאָב:

וְשָׁפוּף נַחְלֵיָא דְּמַדְבָּרִין לְקַבֵּל לְחֵית וּמִסְתָּמִיד לְתַחוּם
מוֹאָב

Rashi

ואשד הנחלים. תרגום של שפך אשד שפך הנחלים שנשפך שם דם אמוריים שהיו נחבאים שם לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חבירו בהר מזה והדרך עובר בתוך הנחל אמרו אמוריים כשיכנסו ישראל [לארץ] לתוך הנחל לעבור נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ כיון שבאו ישראל לעבור נודעו ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום וזהו אשר נטה לשבת ער שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו וזהו ונשען לגבול מואב (בס"א אינו) (ועברו ישראל על ההרים ולא ידעו הנסים האלו אלא על ידי הבאר שנכנס לשם) (שם):

From there, to the well; this is the well
of which Adonoy said to Moshe,
‘Gather the people and I will give them
water.’”

16 וּמִשָּׁם בְּאֵרָהּ הוּא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה
אֲסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָהּ לָהֶם מַיִם: (ס)

וּמִתַּמָּן אֶתְּהִיבֶתָּ לְהוֹן בְּיָרָא הִיא בְּיָרָא דִּי אָמַר יי
לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ יֵת עֲמָא וְאֶתָּן לְהוֹן מַיָּא

Rashi

ומשם בארה. משם בא האשד אל הבאר כיצד אמר הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו המשל אומר (שבת י', ב) נתת פת
לתינוק הודיע לאמו לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרגים וזרועות ואיברים
ומליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה (תנחומא כ):

It was then that Yisroel sang this song :
“Arise, O well, sing to it!

17 אִזְ יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֶי בְּאֵר עֲנוּ־לָהּ:

בְּכֵן שִׁבַּח יִשְׂרָאֵל יֵת תּוֹשִׁבַּתָּתָא הָדָא סְקִי בְיָרָא
שִׁבְּחוּ לָהּ

Rashi

עלי באר. מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה ומנין שהבאר הודיעה להם שנאמר ומשם בארה וכי משם היתה והלא מתחלת
ארבעים שנה היתה עמהם אלא שירדה לפרסם את הנסים וכן אז ישיר ישראל. השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים והבאר
נתנה להם מתחלת מ' ומה ראה ליכתב כאן אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו (שבת לה. במ"ד. תנחומא כ):

The well dug by princes, that the nobles
of the nation excavated, through the
lawgiver, with their staffs; from the
wilderness a gift.

18 בְּאֵר חֲפְרוּיָהּ שָׂרִים כָּרוּיָהּ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחֲקָק
בְּמִשְׁעָנָתָם וּמִמְדָּבָר מִתְּנָה: support

בְּיָרָא דְחֲפְרוּיָהּ רַבְרַבֵּיָא כָּרוּיָהּ רִישֵׁי עֲמָא סְפְרִיָא
בְּחוּטְרִיהוֹן וּמִמְדָּבָרָא אֶתְהִיבֶתָּ לְהוֹן

Rashi

באר חפרוה. זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים משה ואהרן:
במשענותם. במטה:
וממדבר. נתנה להם:

The gift (traveled) to the valley, and
from the valley to the heights.

19 וּמִמֶּתְנָה נַחְלִיאֵל וּמִנַּחְלִיאֵל בְּמֹת:

וּמִדָּאֲתִיבֵת לְהוֹן נַחְתָּא עֲמֶהוֹן לְנַחְלִיא וּמִנַּחְלִיא
סְלָקָא עֲמֶהוֹן לְרִמָּתָא

Rashi

וממתנה נחליאל. כתרגומו:

And from the heights to the valley that
is in the field of Moav, at the top of the
peak that overlooks the wastelands."

20 וּמִבְּמֹת הַגִּיא אֲשֶׁר בְּשֵׂדָה מוֹאָב רֹאשׁ הַפְּסָגָה

properly wilderness
וּנְשַׁקְפָה עַל-פְּנֵי הַיְּשִׁימֹן : (פ)

וּמִרְמָתָא לְחִילְיָא דִּי בְּחֻקְלֵי מוֹאָב רִישׁ רְמָתָא
וּמִסְתַּכְיָא עַל אִפֵּי בֵּית יִשְׁיִמֹן

Rashi

ומבמות הגיא אשר בשדה מואב. כי שם מת משה ושם בטלה הבאר. דבר אחר כרוה נדיבי העם כל נשיא ונשיא כשהיו חונים נוטל מקלו ומושך אצל דגלו ומחנהו ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן ובאין לפני חניית כל שבט ושבט (תנחומא כא): במחקק. על פי משה שנקרא מחוקק שנאמר (דברים לג, כא) כי שם חלקת מחוקק ספון ולמה לא נזכר משה בשירה זו לפי שלקה על ידי הבאר וכיון שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו של הקב"ה משל למלך שהיו מזמנין אותו לסעודה אמר אם אוהבי שם אני שם ואם לאו איני הולך (תנחומא כא):

ראש הפסגה. כתרגומו ריש רמתא:

פסגה. לשון גובה וכן (תהלים מח, יד) פסגו ארמנותיה הגביהו ארמנותיה: ונשקפה. אותה הפסגה על פני המקום ששמו ישימון והוא לשון מדבר שהוא שמים. דבר אחר ונשקפה הבאר על פני הישימון שנגנזה בימה של טבריה והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר כך דרש רבי תנחומא (תנחומא כא. שבת לה, א):

רביעי

Yisroel sent emissaries to Sichon, King
of the Emorite, saying.

21 וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מְלָאכִים אֶל-סִיחֹן מֶלֶךְ-הָעַמּוּרִי לֵאמֹר:

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֲזַגְדִּין לְוֹת סִיחֹן מֶלֶכָא דְּאֻמּוֹרָא
לְמִימָר

וישלח ישראל מלאכים. ובמקום אחר תולה השליחות במשה שנאמר (דברים ב, כו) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וכן (במדבר כ, יד) וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום וביפתח הוא אומר (שופטים יא, יז) וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום וגו' הכתובים הללו צריכים זה לזה זה נועל וזה פותח שמשה הוא ישראל וישראל הם משה לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל (תנחומא כב):

"Let me pass through your land, we will not turn aside into the fields and vineyards, we will not drink well water; we will go by the King's road until we have passed through your territory."

22 אַעבְרָה בְּאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מִי

בָּאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֶכְךָ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ:

אַעֲיֹבֵר בְּאַרְעֶךָ לֹא נִסְטִי בְּחֻקְלָם וּבְכָרֶם לֹא נִשְׁתִּי מִי
גֹב בְּאַרְחַ מֶלֶכָא נִיזִיל עַד דִּי נַעֲבֹר תְּחוּמֶךָ

אעברה בארצך. אף על פי שלא נצטוו לפתוח להם בשלום בקשו מהם שלום (שם):

But Sichon did not allow Yisroel to pass through his territory; Sichon gathered all his people and went out against Yisroel to the wilderness; he came to Yohatz and attacked Yisroel.

23 וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֵּאסֹף סִיחֹן

אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא

יְהִצָּה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל:

וְלֹא שָׁבַק סִיחֹן יֵת יִשְׂרָאֵל לְמַעַבֵּר בְּתַחוּמֶיהָ וּכְנָשׁ
סִיחֹן יֵת כָּל עַמִּיהָ וַנִּפְקֹ לִקְדָּמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמִדְבָּרָה
וַאֲתָא לְיָהִץ וַאֲגִיחַ קָרְבָא בְּיִשְׂרָאֵל

ולא נתן סיחון וגו'. לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות כיון שאמרו לו ישראל אעברה בארצך אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם ואתם אומרים כך (שם כג):
ויצא לקראת ישראל. אילו היתה חשבון מלאה יתושין אין כל בריה יכולה לכבשה ואם היה סיחון בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו וכל שכן אלו שהיה בחשבון. אמר הקב"ה מה אני מטריח על בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם כי אין שם איש אלא נשים וטף (שם):

Yisroel defeated him with the edge of the sword and took possession of his land; from Arnon to the Yabok, as far as Amon[’s border], because Amon’s border was impregnable.

וּמַחֲהִי יִשְׂרָאֵל לְפָתָגָם דְּחָרָב וִירֵת יֵת אֶרְעִיהָ
מֵאַרְנוֹנָא עַד יוֹבְקָא עַד בְּנֵי עַמּוֹן אֲרֵי תְקִיף תְּחִימָא
דְּבְנֵי עַמּוֹן

Rashi

כי עז. ומהו חזקו התראתו של הקב"ה שאמר להם (דברים ב, יט) אל תצורם וגו':

Yisroel took all these cities; Yisroel settled in all the cities of the Emorite, in Cheshbon and all its daughters.

וּכְבַּשׁ יִשְׂרָאֵל יֵת כָּל קְרוֹיָא הָאֵלִין וִיְתִיב יִשְׂרָאֵל בְּכָל
קְרוֹי אֲמוֹרָאָה בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל כְּפָרְנָהָא

Rashi

בנתיה. כפרים הסמוכים לה:

For Cheshbon was then a city of Sichon, King of the Emorites, and he had waged war against the first king of Moav, and took all his land from his hand, as far as Arnon.

אֲרֵי חֶשְׁבּוֹן קְרָתָא דְּסִיחּוֹן מְלָכָא דְּאֲמוֹרָאָה הִיא
וְהוּא אֶגְחָ קְרָבָא בְּמֶלֶכָא דְּמוֹאָב קְדָמָאָה וְנָסִיב יֵת
כָּל אֶרְעִיהָ מִיַּדִּיהָ עַד אֲרָנוֹן

Rashi

והוא נלחם. למה הוצרך להכתב לפי שנאמר (שם ט) אל תצר את מואב וחשבון משל מואב היתה כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישראל (חולין ס, ב):
מידו. מרשותו (ב"מ מו, ב):

24 וַיִּכְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב וַיִּלָּשׁ אֶת־אֶרְצוֹ מֵאַרְנוֹן

עַד־יַבֶּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עָז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:

25 וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל

בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הָאֵלֶּה:

26 כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הָיָה וְהוּא נִלְחָם

בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אֶרְצוֹ מִיַּדוֹ

עַד־אֲרָנוֹן:

Concerning this, the parable tellers say:
 “Come to Cheshbon, may it be built and
 established as the city of Sichon.

על כן יימרון מתליא עולו לחשבון תתבני ותשתכלל
 קרתא דסיחון

27 על-כן יאמרו המשלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר
 סיחון:

Rashi

על כן. על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב:
 יאמרו המשלים. בלעם שנאמר בו (במדבר כג, ז) וישא משלו:
 המשלים. בלעם ובעור והם אמרו:
 באו חשבון. שלא היה סיחון יכול לכבשה והלך ושכר את בלעם לקללו וזהו שאמר לו בלק (שם כב, ו) כי ידעתי את אשר
 תברך מבורך וגו' (תנחומא כד):
 תבנה ותכונן. חשבון בשם סיחון להיות עירו:

For a fire went forth from Cheshbon, a
 flame from Sichon's capital; it
 consumed Ar, of Moav, the masters of
 Arnon's heights.

ארי קידום תקיף כאשא נפק מחשבון עבדי קרבא
 כשלהוביתא מקרתא דסיחון קטילו עמא דשרו
 בלחית מואב כומריא דפלחין בית דחלא רמתא
 דארנון

28 כי-אש יצאה מחשבון להבה ^{flame} מקרית סיחון אכלה
 ער מואב בעלי במות ארנון:

Rashi

כי אש יצאה מחשבון. משכבשה סיחון:
 אכלה ער מואב. שם אותה המדינה קרוי ער בלשון עברי ולחית בלשון ארמי:
 ער מואב. ער של מואב:

Woe to you, O Moav, you are destroyed,
 people of Kemosh, he rendered your
 sons as refugees, and your daughters
 captives, of Sichon, King of Emori.

refugee

29 אויילך מואב אבדת עם-כמוש נתן בניו פליטם
 ובנותיו בשבית למלך אמרי סיחון:

וַיִּלְכּוּן מוֹאָבָאֵי אֲבָדְתוֹן עִמָּא דְּפִלְחִין לְכַמּוֹשׁ מִסֵּר בְּנוֹהֵי צִירִין וּבְנִתִיָּה בְּשִׁבְיָא לְמַלְכָּא דְּאַמּוֹרָאָה סִיחּוֹן

Rashi

אוי לך מואב. שקללו את מואב שימסרו בידו (שם):

כמוש. שם אלהי מואב (שופטים יא, סד):

נתן. הנותן את בניו של מואב:

פליטם. נסים ופליטים מחרב ואת בנותיו בשבית וגו':

Their kingdom was uprooted from
Cheshbon as far as Divon; we made
them desolate as far as Nofach near
Meidva."

וַיִּנָּרֶם אֲבָד חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבּוֹן וְנָשִׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר

עַד־מֵידְבָּא:

וּמְלָכוֹ פָּסְקַת מִחֶשְׁבּוֹן עַדָּא שׁוּלְטָן מְדִיבּוֹן וְצִדְיָאוֹ עַד

נֹפַח דְּסִמְיָד עַד מֵידְבָּא

Rashi

ונירם אבד. מלכות שלהם:

אבד חשבון עד דיבון. מלכות ועול שהיה למואב בחשבון אבד משם וכן עד דיבון תרגום של סר עד, כלומר סר ניר מדיבון.

ניר לשון מלכות ועול וממשלת איש כמו (מלכים־א יא, לו) למען היות ניר לדוד עבדי:

ונשים. ש"ן דגושה לשון שממה כך יאמרו המושלים ונשים אותם: עד נפח. השימונום עד נפח:

Yisroel settled in the land of the
Emorite.

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי: 31

וַיִּתֵּב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶע אַמּוֹרָאָה

Moshe sent [men] to spy on Ya'zer, and
they captured its surrounding villages,
and drove out the Emorites that were
there.

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזָר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵיתֶיהָ וַיִּירֶשׁ

[וַיִּוְרֶשׁ] אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם:

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאֶלְלָא יֵת יַעְזָר וּכְבָּשׁוּ כְּפָרְנָהָא וְתַרְיָד

יֵת אַמּוֹרָאָה דִּי תַמָּן

Rashi

וישלח משה לרגל את יעזר. המרגלים לכדוה אמרו לא נעשה כראשונים בטוחים אנו בכח תפלתו של משה להלחם (תנחומא

כד):

They then turned and headed toward the Bashan; and Og, King of the Bashan, came out against them he with all his people, to wage war at Edre'i.

וְאֶת־פְּנֵיאוֹ וְסִלְקוֹ לְאַרְחַ מִתְּנֶן וַנִּפַּק עֹג מִלְכָּא דְּמִתְנֶן
לְקִדְמוֹתֵהוֹן הוּא וְכָל עַמִּיָּה לְאַגָּחָא קֶרְבָּא לְאַדְרָעִי

Adonoy said to Moshe, "Do not be afraid of him, for into your hand I have delivered him and all his people and territory; do to him as you have done to Sichon, King of the Emorite, who lives in Cheshbon."

וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לֹא תִדְחַל מִנִּיָּה אֲרִי בִידְךָ מִסְרִית
יִתִּיָּה וְיִת כָּל עַמִּיָּה וְיִת אֶרְעִיָּה וְתַעֲבֹד לִיָּה כְּמָא דִּי
עֲבַדְתָּ לְסִיחֹן מִלְכָּא דְּאַמּוֹרָאָה דִּי יִתְבַּ בְּחֶשְׁבּוֹן

Rashi

אל תירא אותו. שהיה משה ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם שנאמר (בראשית יד, יג) ויבא הפליט הוא עוג שפלט מן הרפאים שהכו כדלעומר וחביריו בעשתרות קרנים שנאמר (דברים ג, יא) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (גדה סא):

And they killed him (Og), his sons, and all his people, leaving no survivors; and they took possession of his land.

וּמְחוּ יִתִּיָּה וְיִת בְּנוֹהֵי וְיִת כָּל עַמִּיָּה עַד דְּלֹא אֲשַׁתָּאָר
לִיָּה מְשִׁיזִיב וִירִיתוֹ יִת אֶרְעִיָּה

Rashi

ויכו אותו. משה הרגו כדאיתא בברכות (גד, ב) בהרואה עקר טורא בר תלתא פרסי וכו':

33 וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׁן לְקָרְאָתָם
הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמִלְחָמָה אֲדָרָעִי:

34 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֶל-תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידְךָ נִתְּתִי
אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ
לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:

35 וַיִּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ עַד-בִּלְתִּי הִשָּׂאִיר-לּוֹ
שְׁרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת-אַרְצוֹ:

במדבר 22

Bnei Yisroel traveled and camped in the western plains of Moav, across the Yardein from Yereicho.

וַנָּסֻעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּשֻׁרוּ בְּמִישְׁרֵי אֶדְמוֹמֶיךָ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן
לְיַרְדֵּינָא דִּירְחוֹ

And Balak the son of Tzipor saw all that Yisroel had done to the Emorite.

וַיַּחְזֵא בָלָק בֶּן צִפּוֹר ית כָּל דֵּי עֲבַד יִשְׂרָאֵל לְאֹמֹרִי

1 וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעֶרְבֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן

יִרְחוֹ: (ס)

2 וַיֵּרָא בָלָק בֶּן־צִפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל

לְאֹמֹרִי:

Rashi

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם אנו על אחת כמה וכמה לפיכך ויגר מואב (תנחומא בלק ב):

And Moav became terrified of the people [of Israel] because of their great numbers, and so, Moav detested the Bnei Yisroel.

וַיִּדְחִיל מוֹאָבָא מִן קֶדֶם עָמָא לְחֻדָּא אֲרִי סְגִי הוּא
וַעֲקַת לְמוֹאָבָא מִן קֶדֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

to be
disgusted
or anxious

3 וַיִּגַּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הָיָא וַיִּקְץ

מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

Rashi

ויגר. לשון מורא כמו (איוב יט, כט) גורו לכם: ויקץ מואב. קצו בחייהם (כמו קצתי בחיי והוא מקרא קצר):

Moav said to the elders of Midian,
 “Now this assembly will lick up
 everything around us, just as the ox
 laps up the herbs of the field.” Balak the
 son of Tzipor was King of Moav at that
 time.

4 וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל-זִקְנֵי מִדְיָן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקָּהָל
 אֶת-כָּל-סְבִיבֹתֵינוּ כַּלְחָךְ הַשּׁוֹר אֵת יִרְקֵה הַשָּׂדֶה
 וּבָלֵק בֶּן-צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא:

וַיֹּאמֶר מוֹאָב לְסְבִי מִדְיָן כֵּעֵן יִשְׁיִצּוּן קָהָל אֵת כָּל
 סְבִיבֹתֵינוּ כַּמָּא דְמַלְחָיָךְ תּוֹרָא יֵת יְרוֹקָא דְחֻקָּלָא וּבָלֵק
 בֶּן צִפּוֹר מֶלֶכָא לְמוֹאָב בְּעֵידָנָה הָהִיא

Rashi

אל זקני מדין. והלא מעולם היו שונאים זה את זה שנאמר (בראשית לו, לה) המכה את מדין בשדה מואב. שבאו מדין על מואב למלחמה. אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם. ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל מהם מה מדתו אמרו לו אין כחו אלא בפיו אמרו אף אנו נבוא עליהם באדם שכחו בפיו (תנחומא ג):
 כלחוך השור. כל מה שהשור מלחך אין בו סימן ברכה (במדבר רבה. תנחומא ג):
 בעת ההוא. לא היה ראוי למלכות מנסיכי מדין היה וכיון שמת סיחון מנוהו עליהם לצורך שעה:

He sent emissaries to Bil'am the son of Beor, to Pesor—which is by the river, the land of his people—to call him, saying: “Behold, a nation came out of Egypt, behold they have covered the face of the earth, and is located across from me.

5 וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל-בָּלָעַם בֶּן-בְּעוֹר פִּתּוּרָה אֲשֶׁר
 עַל-הַנָּהָר אֲרֶץ בְּנֵי-עַמּוֹ לְקִרְאָתוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עַם יֵצֵא
 מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כָסָה אֶת-עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֵשֵׁב מִמְּלִי:

וַיִּשְׁלַח אֲזַגְדִּין לוֹת בָּלָעַם בֶּן בְּעוֹר לְפִתּוֹר אֲרָם דְּעַל
 פֶּרֶת אֲרֶע בְּנֵי עַמִּיָּה לְמִקְרִי לִיָּה לְמִימָר הָא עָמָא
 נִפְק מִמִּצְרַיִם הָא חָפָא יֵת עֵין שְׁמִשָּׂא דְאַרְעָא וְהוּא
 שָׂרִי מִלְּקַבְלִי

Rashi

פִּתּוּרָה. כשולחני הזה שהכל מריצין לו מעות כך כל המלכים מריצין לו אגרותיהם (במד"ר. תנחומא ד) ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום:

ארץ בני עמו. של בלק (במד"ר. תנחומא ד). משם היה וזה היה מתנבא ואומר לו עתיד אתה למלוך. ואם תאמר מפני מה השרה הקב"ה שכנתו על גוי רשע כדי שלא יהא פתחון פה לאומות לומר אלו היו לנו נביאים חזרנו למוטב העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם שבתחלה היו גדורים בעריות וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות (שם א): לקרא לו. הקריאה שלו היתה ולהנאתו שהיה פוסק לו ממון הרבה (שם ד): עם יצא ממצרים. ואם תאמר מה מזיקך: הנה כסה את עין הארץ. סיחון ועוג שהיו שומרים אותנו עמדו עליהם והרגום (שם): והוא יושב ממלי. חסר כתיב קרובים הם להכריתני כמו (תהלים קיח, י) כי אמילם (תנחומא ד):

And now, please come and curse this nation for me, for it is too mighty for me, perhaps it will enable us to strike at him, and banish them from the land; for I know, that whomever you bless is blessed, and whomever you curse is cursed."

וּכְעַן אֵיתָא כְּעַן לֹוט לִי יֵת עֲמָא הָדִין אַרִי תְקִיף הוּא
מִנִּי מְאִים אָכֹל לְאַגָּחָא בֵּיהּ קָרֵב וְאַתְרִכִּינִיהּ מִן
אַרְעָא אַרִי יִדְעָנָא יֵת דִּי תְבָרַךְ מְבָרַךְ וְדִי תִלּוּט לִיט

6 וְעַתָּה לְכֶהֱנָא אֶרְה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עֲצוּם הוּא

to drive out
from a...

מִמֶּנִּי אוֹלִי אוֹכֵל נֶכֶה־בּוֹ וְאַגְרִשְׁנוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי

יִדְעָתִי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרַךְ מְבָרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר:

Rashi

נכה בו. אני ועמי נכה בהם. דבר אחר לשון משנה הוא (ב"מ קה, ב) מנכה לו מן הדמים לחסר מהם מעט (במד"ר. תנחומא ד):

כי ידעתי וגו'. על ידי מלחמת סיחון שעזרתו להכות את מואב (שם חקת כד):

And the elders of Moav and Midian went with magic charms in their hands; they came to Bil'am and conveyed Balak's message to him.

וְאֶזְלוּ סְבִי מוֹאָב וְסְבִי מִדְיָן וְקִסְמִיָּא בִּידֵיהוֹן וְאַתּוּ לְוֹת
בְּלָעַם וּמְלִילוּ עֲמִיהּ פְּתִגְמִי בְּלָק

7 וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וְקִסְמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ

a lot

אֶל־בְּלָעַם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בְּלָק:

Rashi

וקסמים בידם. כל מיני קסמים שלא יאמר אין כלי תשמישי עמי (במד"ר). דבר אחר קסם זה נטלו בידם זקני מדין אמרו אם יבא עמנו בפעם הזאת יש בו ממש ואם ידחנו אין בו תועלת לפיכך כשאמר להם לינו פה הלילה אמרו אין בו תקוה הניחוהו והלכו להם שנאמר וישבו שרי מואב עם בלעם אבל זקני מדין הלכו להם (שם. תנחומא ה):

He replied to them: "Spend this night here and then I will give you an answer according to what Adonoy tells me," and the dignitaries of Moav remained with Bil'am.

8 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וְהִשְׁבַּתִּי אֲתֶכֶם דְּבָר

כַּאֲשֶׁר יִדְבֹּר יְהוָה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ שְׂרֵי־מוֹאָב עִם־בָּלָעַם:

וַאֲמַר לָהֶוֶן בֵּיתוֹ הֵכָא בְּלִילִיָּא וְאַתְּב יִתְכוֹן פְּתָגְמָא
כְּמָא דִּי יִמְלִיל יִי עַמִּי וְאוֹרִיכוּ רַבְרָבִי מוֹאָב עִם בָּלָעַם

Rashi

לינו פה הלילה. אין רוח הקודש שורה עליו אלא בלילה וכן לכל נביאי אומות העולם וכן לבן בחלום הלילה שנאמר (בראשית לא, כד) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה. כאדם ההולך אצל פלגשו בהחבא (ויק"ר א, יג):
כאשר ידבר ה' אלי. אם ימליכני ללכת עם בני אדם כמותכם אלך עמכם שמא אין כבודו לתתי להלוך אלא עם שרים גדולים
מכם:

וישבו. לשון עכבה:

God appeared to Bil'am and said, "Who are these men with you?"

9 וַיֵּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה

עִמָּךְ:

וְאַתָּא מִימַר מֶן קָדָם יִי לִוְת בָּלָעַם וְאַמַּר מֶן גּוֹבְרִיא
הָאֵלִין דְּעַמָּךְ

Rashi

מי האנשים האלה עמך. להטעותו בא אמר פעמים שאין הכל גלוי לפניו אין דעתו שוה עליו אף אני אראה עת שאוכל לקלל
ולא יבין (תנחומא ה):

Bil'am replied to God: "Balak son of Tzipor, King of Moav, has sent them to me [saying]:

10 וַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלַק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב

שָׁלַח אֵלַי:

וְאַמַּר בָּלָעַם קָדָם יִי בָלַק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶכָא דְּמוֹאָב
שָׁלַח לְוֹתִי

Rashi

בלק בן צפור וגו'. אף על פי שאיני חשוב בעיניך חשוב אני בעיני המלכים (שם):

'Behold, the people that came out of
Egypt has covered the face of the earth;
come now, and curse him for me so that
I will be able to wage war against him,
and banish him'."

11 הִנֵּה הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיִּכֶסּוּ אֶת-עֵין הָאָרֶץ עֲתָה

to scoop
out

לָכֵה קִבֵּה לִי אֹתוֹ אוֹלִי אוֹכֵל לֶחֶם בּוֹ

וַיִּגְרֹשְׁתִּיו:

הָא עֲמָא דִּי נִפְק מִמִּצְרַיִם וַחֲפָא יָת עֵין שְׁמַשָּׁא
דְּאַרְעָא כְּעֵן אִיתָא לוֹט לִי יִתִּיה מָאִים אִיכּוּל לְאַגְחָא
בֵּיה קָרַב וְאַתְרִיכִינִיה

Rashi

קבה לי. זו קשה מארה לי שהוא נוקב ומפרש (במדבר רבה. שם):

וגרשתיו. מן העולם ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ איני מבקש אלא להסיעם מעלי ובלעם היה שונאם יותר מבלק

(במד"ר. תנחומא ה):

God said to Bil'am: "Do not go with
them! You shall not curse the people,
for they are blessed."

12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-בִּלְעָם לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר

אֶת-הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא:

וַאֲמַר יִי לְבִלְעָם לֹא תִיזִיל עִמָּהוֹן לֹא תִלוֹט יָת עֲמָא
אַרִי בָרִיךְ הוּא

Rashi

לא תלך עמהם. אמר לו אם כן אקללם במקומי אמר לו לא תאור את העם אמר לו אם כן אברכם אמר לו אינם צריכין

לברכתך כי ברוך הוא משל אומרים לצרעה (ס"א לדבורה) לא מדובשיך ולא מעוקציד (במד"ר. תנחומא ו):

חמישי

Bil'am arose in the morning and said to Balak's dignitaries: "Go back to your land, for Adonoy refuses to allow me to go with you."

וְקָם בִּלְעָם בַּצֶּפְרָא וַאֲמַר לְרִבְרֵי בָלָק אֵיזִילוּ
לְאַרְעֵכֶן אֲרֵי לֵית רְעוּא קָדָם יי לְמִשְׁבְּקֵי לְמִיזֵל
עֲמֹכֹן

13 וַיָּקָם בִּלְעָם בַּצֶּפְרָא וַאֲמַר אֶל־שָׂרֵי בָלָק לְכוּ

אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן ^{to refuse} יְהוָה לְתַתִּי לְהֵלֶךְ עִמָּכֶם:

Rashi

להלך עמכם. אלא עם שרים גדולים מכם למדנו שרוחו גבוה ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום אלא בלשון גסות לפיכך ויוסף עוד בלק:

Moav's dignitaries got up, and came to Balak and said: "Bil'am refuses to go with us."

וְקָמוּ רִבְרֵי מוֹאָב וְאָתוּ לְזֹת בָּלָק וַאֲמָרוּ סְרִיב בִּלְעָם
לְמִיתִי עֲמָנָא

14 וַיָּקֻמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בִּלְעָם

הֵלֵךְ עִמָּנוּ:

Balak persisted and sent dignitaries in greater number and of higher rank than these.

וְאוֹסִיף עוֹד בָּלָק לְמַשְׁלַח רִבְרֵינִי סְגִיאוֹ וַיִּקְרִיוּ
מֵאֲלִין

15 וַיֹּסֶף עוֹד בָּלָק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאֵלֶּה:

They came to Bil'am and said to him: "The following is a message from Balak the son Tzipor: 'Please do not refuse to come to me.

וְאָתוּ לְזֹת בִּלְעָם וַאֲמָרוּ לֵיהּ כְּדִנֵּן אָמַר בָּלָק בֶּר צִפּוֹר
לֹא כַעַן תִּתְּמַנַּע מִלְּמִיתִי לְזֹתִי

16 וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר

to debar
from
benefit
or...

אֶל־נָא תִתְּמַנַּע מִהֵלֵךְ אֵלַי:

For I will honor you greatly and
whatever you tell me, I will do, if you
would just please come and curse this
people for me.”

אֲרִי יִקְרָא אֶיִקְרִינֶךָ לְחַדָּא וְכָל דִּי תִימַר לִי אֶעֱבֹד
וְאִיתָא כְּעֵן לוֹט לִי יַת עֲמָא הָדִין

17 כִּי־כִבֵּד אַכְבְּדְּךָ מְאֹד וְכָל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה
וּלְכֶה־נָּא קִבֵּה לִי אֶת הָעָם הַזֶּה:
to scoop out

Rashi

כי כבד אכבדך מאד. יותר ממה שהיית נוטל לשעבר (רוצה לומר במלחמת סיחון) אני נותן לך (במדבר רבה. תנחומא ו):

Bil'am answered and said to Balak's
servants: "Even if Balak would give me
silver and gold enough to fill his house,
I cannot transgress the word of Adonoy
my God, by doing anything small or
great.

וְאַתִּיב בְּלָעָם וְאָמַר לְעֲבָדַי בְּלָק אִם יִתֵּן לִי בְּלָק מְלִי
בֵּיתִיָּה כֶּסֶף וְזָהָב לִית לִי רָשׁוּ לְמַעַבְר עַל גְּזִירַת
מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵי לְמַעַבְד זַעֲרָתָא אוֹ רַבְתָּא

18 וַיַּעַן בְּלָעָם וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָי בְּלָק אִם־יִתְּנוּ־לִי בָּלָק מְלֵא
בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי
לַעֲשׂוֹת קְטָנָה אוֹ גְּדוֹלָה:

Rashi

מלא ביתו כסף וזהב. למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים אמר ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו שהרי צריך לשכור
חיילות רבות ספק נוצח ספק אינו נוצח ואני ודאי נוצח (שם):
לא אוכל לעבור. על כרחו גלה שהוא ברשות אחרים ונתנבא כאן שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו האבות מפי השכינה
(שם):

Now, you also, please remain here
overnight, and I will get to know what
more will Adonoy tell me.”

וְכַעֲן אֹרִיכוּ כְּעֵן הָכָא אֶף אֶתוֹן בְּלִילְיָא וְאִדַּע מָה
יוֹסֵף יִּלְמַלְלָא עָמִי

19 וְעַתָּה שְׁבוּ נָא בֹזֶה גַם־אַתֶּם הַלַּיְלָה וְאִדְעָה מַה־יִּסְפָּר
יְהוָה דְּבַר עָמִי:

Rashi

גם אתם. פיו הכשילו גם אתם סופכם לילך בפחי נפש כראשונים (שם):
מה יספ. לא ישנה דבריו מברכה לקללה הלואי שלא יוסיף לברך כאן נתנבא שעתיד להוסיף להם ברכות על ידו (שם):

God appeared to Bil'am that night and said to him: "If the men have come to call you, arise and go with them; however, whatever I will say to you, you will do."

וַאֲתָא מִימַר מִן קָדָם יי לְבָלַעַם בְּלִילְיָא וַאֲמַר לִיה אִם
לְמַקְרִי לָךְ אָתוּ גְבִרְיָא קוּם אִיזִיל עֲמָהוֹן וּבְרַם יִת
פְּתִגְמָא דִּי אֲמַלִּיל עֲמָךְ יְתִיָּה תַעֲבִיד

20 וַיֵּבֹא אֱלֹהִים | אֶל-בָּלַעַם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם-לִקְרָא
לָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לֶךְ אִתָּם וְאִךְ אֶת-הַדֶּבֶר
אֲשֶׁר-אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אַתָּה תַעֲשֶׂה:

Rashi

אם לקרא לך. אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר קום לך אתם:
ואך. על כרחך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה ואף על פי כן וילך בלעם אמר שמא אפתנו ויתרצה:

Bil'am arose in the morning, saddled his donkey, and went with the Moavite dignitaries.

וְקָם בָּלַעַם בַּצֹּפְרָא וְזִרְיוֹ יִת אֶתְנִיָּה וְאִזֵּל עִם רִבְרֵי
מוֹאָב

21 וַיָּקָם בָּלַעַם בִּפְקָר וַיַּחֲבֹשׂ אֶת-אֶתְנֹו וַיֵּלֶךְ
a female donkey to wrap firmly

עִם-שָׂרֵי מוֹאָב:

Rashi

ויחבש את אתנו. מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה שחבש הוא בעצמו. אמר הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם אביהם
שנאמר (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו (תנחומא ח):
עם שרי מואב. לבו כלבם שוה (במדבר רבה. שם):

God showed anger because he went, and an angel of Adonoy placed himself in the way to thwart him, as he was riding on his donkey accompanied by his two attendants.

וַתִּקֵּף רָגְזָא דִּי אַרִי אִזִּיל הוּא וְאֶתְעַמַּד מִלְּאָכָא דִּי
בְּאוֹרְחָא לְשֹׁטֶן לָהּ וְהוּא רָכִיב עַל אֶתְנִיָּה וְתָרִין
עוֹלִימוֹהִי עִמָּה

22 וַיַּחֲרֹאֲף אֱלֹהִים כִּי-הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּצֵב מִלְּאָךְ יְהוָה
to place
בְּדַרְךְ לְשֹׁטֶן לוֹ וְהוּא רָכִיב עַל-אֶתְנֹו וּשְׁנֵי נַעֲרָיו עִמּוֹ:

Rashi

כי הולך הוא. ראה שהדבר רע בעיני המקום ונתאוה לילך:

לשטן לו. מלאך של רחמים היה והיה רוצה למנעו מלחטוא שלא יחטא ויאבד (במד"ר. תנחומא ח):

ושני נערי עמו. מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך יוליך עמו שני אנשים לשמשו וחוזרים ומשמים זה את זה (שם):

The donkey saw the angel of Adonoy
standing in the way with his sword
drawn in his hand; the donkey turned
aside from the way and went into the
field; Bil'am struck the donkey to get it
back on the way.

23 וַתֵּרָא הָאֱתוֹן אֶת־מַלְאָךְ יְהוָה נָצַב בְּדֶרֶךְ וַחֲרָבוֹ

to pull out

שְׁלֹפָה בִּידּוֹ וַתִּט הָאֱתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיִּךְ

בְּלֶעַם אֶת־הָאֱתוֹן לְהַטְתָּהּ הַדֶּרֶךְ:

וַחֲזוֹת אֱתָנָא יֵת מְלָאכָא דִּי מַעֲתַד בְּאַרְחָא וַחֲרָבִיה

שְׁלִיפָא בִידֵיה וְסִטַּת אֱתָנָא מִן אוֹרְחָא וְאַזְלַת בְּחֻקְלָא

וּמַחָא בְּלֶעַם יֵת אֱתָנָא לְאַסְטִיּוּתָהּ לְאַרְחָא

Rashi

ותרא האתון. והוא לא ראה שנתן הקב"ה רשות לבהמה לראות יותר מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו כשיראה

מזיקין (מדרש אגדה):

וחרבו שלופה בידו. אמר רשע זה הניח כלי אומנותו שכלי זיין של אומות העולם בחרב והוא בא עליהם בפיו שהיא אומנות

שלהם אף אני אתפוש את שלו ואבוא עליו באומנותו (תנחומא ח) וכן היה סופו (במדבר לא, ח) ואת בלעם בן בעור הרגו

בחרב:

But the angel of Adonoy stood in a
narrow path of the vineyards with a
barrier at either side.

24 וַיַּעֲמֵל מַלְאָךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַפְּרָמִים גֹּדֶר מִזֶּה וּגְדֵר

path

מִזֶּה:

וְקָם מְלָאכָא דִּי בְּשָׁבִיל כְּרָמִיא אַתְרָא דְּגִדִּירָא מְכָא

וּגְדִירָא מְכָא

Rashi

במשעול. כתרגומו בשביל. וכן (מ"א כ, י) אם ישפוק עפר שומרון לשעלים. עפר הנדבק בכפות הרגלים בהלוכן וכן (ישעיה

מ, יב) מי מדד בשעלו מים. ברגליו ובהלוכו:

גדר מזה וגדר מזה. סתם גדר של אבנים הוא:

When the donkey saw the angel of Adonoy, she was pressed against the wall and pressed Bil'am's foot against the wall; and he struck her even more.

וַחֲזוֹת אֶתְנָא יֵת מִלְאָכָא דִּי וְאִדְחִיקַת לְכַתְלָא וּדְחִיקַת יֵת רִגְלָא דְבִלְעָם לְכַתְלָא וְאוֹסִיף לְמַמְחָה

25 וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּלְחֹץ אֶל־הַקִּיר וַתִּלְחֹץ

אֶת־רִגְלָא בִלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֶף לְהַכּוֹתָהּ:

Rashi

ותלחץ. היא עצמה:

ותלחץ. את אחרים את רגל בלעם:

Adonoy's angel passed further ahead and stood in a narrow place, where there was no room to turn [either] to the right or to the left.

וְאוֹסִיף מִלְאָכָא דִּי לְמַעְבָּר וְקָם בְּאַתְרָא עֵק דִּי לֵית אֲרַח לְמַסְטִי לְיַמִּינָא וּלְשִׁמְאֹלָא

26 וַיֹּסֶף מִלְאָךְ־יְהוָה עֲבוּר וַיַּעֲמֵל בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר

left

אֵין־דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת יָמִין וּשְׁמָאוֹל :

Rashi

ויסף מלאך ה' עבור. לעבור עוד לפניו להלן להיות לפניו במקום אחר כמו (בראשית לג, ג) והוא עבר לפניו. ומדרש אגדה יש בתנחומא (ח) מה ראה לעמוד בשלשה מקומות סימני אבות הראהו:

When the donkey saw the angel of Adonoy, it crouched beneath Bil'am; Bil'am became angry and beat the donkey with the stick.

וַחֲזוֹת אֶתְנָא יֵת מִלְאָכָא דִּי וּרְבַעַת תַּחוּת בִּלְעָם וַתִּקֵּיף רוּגְזָא דְבִלְעָם וּמָחָא יֵת אֶתְנָא בְּחִטְרָא

27 וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּרְבֹּץ ^{to crouch} תַּחוּת בִּלְעָם

וַיַּחַר־אַף בִּלְעָם וַיִּךְ אֶת־הָאֲתוֹן בַּמֶּקֶל:

Adonoy opened the mouth of the donkey, and she said to Bil'am: "What have I done to you, that you have hit me these three times?"

וּפָתַח יְיָ ית פּוֹמָא דְאַתְנָא וְאַמְרַת לְבִלְעָם מָה עָבַדְתִּי
לָךְ אֲרִי מְחִיתָנִי דְּנָן תִּלַּת זְמָנִין

28 וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאֲתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מַה־עָשִׂיתִי
לָךְ כִּי הִפִּיתָנִי זֶה שְׁלֹשׁ רַגְלִים:

Rashi

זה שלש רגלים. רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה (תנחומא ט):

Bil'am said to the donkey: "Because you have ridiculed me; would that I had a sword in my hand, I would kill you now."

וַאֲמַר בִּלְעָם לְאַתְנָא אֲרִי חֲיִיכָתָ בִּי אֱלוֹפוֹן אֵית חֲרָבָא
בְּיַדִּי אֲרִי כְעֹן קִטְלִיתִיךְ

29 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְאַתְוֹן כִּי הִתְעַלְלָתָ בִּי
if only to effect thoroughly לוֹ

יִשְׁחָרֵב בְּיָדִי כִּי עָתָה הִרְגֵּיתִיךְ:

Rashi

התעללת. כתרגומו לשון גנאי ובזיון:

לו יש חרב ביד. גנות גדולה היה לו דבר זה בעיני השרים זה הולך להרוג אומה שלמה בפיו ולא אתוּן זו צריך לכלי זיין (שם):

The donkey replied to Bil'am: "Am I not the very same donkey that you have been riding on all your life until this very day? Was it ever my habit to do this to you?" And he said: "No."

וַאֲמַרַת אֶתְנָא לְבִלְעָם הֲלֹא אָנָּא אֶתְנָךְ דְּרַכְבָּתָ עָלִי
מִדְּאִיתָךְ עַד יוֹמָא הַדִּין הִמְלִיף אֶלְפָנָא לְמַעְבַּד לָךְ
כְּדִין וַאֲמַר לֹא

30 וַתֹּאמֶר הָאֲתוֹן אֶל־בִּלְעָם הֲלוֹא אֲנִכִּי אֶתְנָךְ

אֲשֶׁר־רַכַּבְתָּ עָלַי מִעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הֲהִסְכֵּן
to be familiar with

הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא:

Rashi

ההסכן הסכנתי. כתרגומו וכן (איוב כב, ב) הלאל יסכן גבר. ורבותינו דרשו מקרא זה בגמרא אמרו ליה מאי טעמא לא רכבת אסוסיא אמר להון ברטיבא שדאי ליה כו' כדאיתא במסכת עבודה זרה (ד, ב):

Adonoy then enabled Bil'am to see, and he observed the angel of Adonoy standing in the way with his sword drawn in his hand. He bowed his head and prostrated himself on his face.

וּגְלָא יי ית עיני בלעם וחזא ית מלאכא דיי מעמד
בארחא וחרביה שליפא בידיה וכרע וסגיד לאפיה

The angel of Adonoy said to him: "Why did you hit your donkey these three times? Behold, I came out to obstruct you, because your way is contrary to me.

ואמר ליה מלאכא דיי על מה מחיתא ית אתנך דנן
תלת זמנין הא אנא נפקית למשטן ארי גלי קדמי
דאת רעי למיזל באורחא לקבלי

And when the donkey saw me, it turned aside these three times; had she not turned aside before me as [she did] now I would surely have killed you and she, I would let live."

וחזתני אתנא וסטת מן קדמי דנן תלת זמנין אילופון
לא סטת מן קדמי ארי כען אף יתך קטלית ויתה
קיימית

31 ויגל יהוה את עיני בלעם וירא את מלאך יהוה נצב

to shrivel
up

בדרך וחרבו שלפה בידו ויקד וישתחו לאפיו:

32 ויאמר אליו מלאך יהוה עלמה הכית את אתנך זה

to
precipitate
or hurl...

שלוש רגלים הנה אנכי יצאתי לשטן כי ירט

הדרך לנגדי:

Rashi

כי ירט הדרך לנגדי. רבותינו חכמי המשנה דרשוהו (שבת קה, א) נוטריקון יראה ראתה נטתה בשביל שהדרך לנגדי כלומר לקנאתי ולהקניטני. ולפי משמעו כי חרד הדרך לנגדי לשון רטט כי ראיתי בעל הדרך שחרד ומהר הדרך שהוא לכעסי ולהמרותי ומקרא קצר הוא כמו (ש"ב יג, לט) ותכל דוד לישנא אחרינא ירט לשון רצון וכן (איוב טז, יא) ועל ידי רשעים ירטני מפייס ומנחם אותי על ידי רשעים שאינן אלא מקניטים:

33 ותראני האתון ותט לפני זה שלש רגלים אולי נטתה

מפני כי עתה גם-אתכה הרגתי ואותה החייתי:

Rashi

אולי נטתה. כמו לולא פעמים שאולי משמש בלשון לולא:

גם אתכה הרגתי. הרי זה מקרא מסורס והוא כמו גם הרגתי אותך כלומר לא העכבה בלבד קראתיך על ידי כי גם ההריגה: ואותה החייתי. ועתה מפני שדברה והוכיחתך ולא יכולת לעמוד בתוכחה כמו שכתוב ויאמר לא. הרגתיה שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב שחס המקום על כבוד הבריות וכן (ויקרא כ, טו) ואת הבהמה תהרוגו וכן (שם טז) והרגת את האשה ואת הבהמה (במ"ר):

Bil'am said to the angel of Adonoy: "I have sinned because I did not know that you were standing in the way before me; now therefore, if it is wicked in your eyes, I shall return."

34 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־מַלְאָךְ יְהוָה חֲטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי

אַתָּה נֹצֵב לְקִרְאָתִי בַדֶּרֶךְ וְעַתָּה אִם־רָע בְּעֵינֶיךָ

אָשׁוּבָה לִי:

וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְמַלְאָכָא דִּי חֲבִית אָרִי לֹא יָדַעְתִּי אָרִי
אֶת מַעַתְד לְקִדְמוֹתֵי בְּאֶרְחָא וְכַעַן אִם בֵּישׁ בְּעֵינֶיךָ
אֵיתוּב לִי

Rashi

כי לא ידעתי. גם זה גנותו ועל כרחו הודה שהוא היה משתבח שיודע דעת עליון ופיו העיד לא ידעתי (תנחומא י'): אם רע בעיניך אשובה לי. להתריס נגד המקום היא תשובה זו. אמר לו הוא בעצמו צוני ללכת ואתה מלאך מבטל את דבריו למוד הוא בכך שאומר דבר ומלאך מחזירו אמר לאברהם (בראשית כב, ב) קח נא את בנך וגו' ועל ידי מלאך בטל את דברו אף אני אם רע בעיניך צריך אני לשוב (תנחומא י):

The angel of Adonoy said to Bil'am:
"Go with the men, but only the word
that I will speak to you shall you speak"
Bil'am then continued to go with
Balak's dignitaries.

35 וַיֹּאמֶר מַלְאָךְ יְהוָה אֶל־בִּלְעָם לֵךְ עִם־הָאֲנָשִׁים וְאָפֶס

אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדָּבָר אֵלֶיךָ אַתָּה תְּדַבֵּר וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם

עִם־שָׂרֵי בָלָק:

וַיֹּאמֶר מַלְאָכָא דִּי לְבִלְעָם אֵיזִיל עִם גּוֹבְרִיא וּלְחוֹד יֵת
פְּתִגְמָא דִּי אֲמַלִּיל עִמָּךְ יִתִּיה תַּמְלִיל וְאִזֵּל בִּלְעָם עִם
רַבְרָבֵי בָלָק

Rashi

לך עם האנשים. בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו (במ"ר. מכות י, ב): ואפס. על כרחך את הדבר אשר אדבר וגו':

לך עם האנשים. כי חלקך עמהם וסופך להאבד מן העולם:
עם שרי בלק. שמח לקללם כמותם (שם):

When Balak heard that Bil'am was coming, he went out to meet him, to the city of Moav, which is on the boundary of Arnon—at the very edge of the boundary.

וישמע בלק ארי אתא בלעם ונפק לקדמותה לקרתא
דמואב די על תחום ארנון די בסטר תחומא

Rashi

וישמע בלק. שלח שלוחים לבשרו (שם):

אל עיר מואב. אל מטרפולין שלו עיר החשובה שלו לומר ראה מה אלו מבקשים לעקור (במד"ר. שם):

Balak said to Bil'am: "Did I not send so many [dignitaries] to invite you? Why did you not come to me? Am I really incapable of honoring you?"

ואמר בלק לבלעם הלא משלח שליחית לותך למקרי
לך למא לא אתיתא לותי הבקושטא הויתא אמר לית
אנא יכיל ליקרויך

Rashi

האמנם לא אוכל כבדך. נתנבא שסופו לצאת מעמו בקלון (שם):

Bil'am replied to Balak: "Now that I have come to you, have I any power to say anything? Only the word that God puts in my mouth will I speak."

ואמר בלעם לבלק הא אתיתי לותך כעון המיכל
יכלנא למללא מדעם פתגמא די ישוי יי בפומי יתיה
אמליל

36 וישמע בלק כי בא בלעם ויצא לקראתו אל-עיר

מואב אשר על-גבול ארנון אשר בקצה הגבול:

37 ויאמר בלק אל-בלעם הלא שלח שליחתי אליך

לקרא-לך למה לא-הלכת אלי ^{in deed} האמנם לא אוכל

כבדך:

38 ויאמר בלעם אל-בלק הנה-באתי אליך עתה היכול

אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלהים בפני אתו

אדבר:

שישי

Bil'am went with Balak and they came
to Kiryas Chutzos.

39 וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֻצוֹת:

וַאֲזַל בִּלְעָם עִם בָּלָק וְאָתוֹ לְקִרְיַת מְחוֹזוֹהִי

Rashi

קריית חצות. עיר מלאה שווקים אנשים ונשים וטף בחוצותיה לומר ראה ורחם שלא יעקרו אלו:

Balak slaughtered cattle and sheep and
he sent some to Bil'am and to the
dignitaries that were with him.

40 וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וְצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבִלְעָם וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר

אֵתוֹ:

וַנְּכִיס בָּלָק תּוֹרִין וְצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבִלְעָם וְלַרְבֵּיבֵיָא דִּי
עַמִּיה

Rashi

בקר וצאן. דבר מועט בקר אחד וצאן אחד בלבד (במד"ר):

In the morning, Balak took Bil'am and
he led him up to Bamos Ba'al; from
there he saw part of the people.

41 וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת-בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמוֹת בָּעַל

וַיֵּרָא מִשָּׁם קֶצֶה הָעָם:

וַהֲוָה בַּצֹּפְרָא וּדְבַר בָּלָק יֵת בִּלְעָם וְאַסְקִיָּה לְרֵמַת
דְּחִלְתִּיָּה וַחֲזָא מִתַּמָּן קֶצֶת מִן עַמָּא

Rashi

במות בעל. כתרגומו לרמת דחלתיה שם עבודת אלילים:

במדבר 23

Bil'am said to Balak: "Build seven altars for me here, and prepare for me seven bulls and seven rams."

וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק בְּנֵה לִי הֶכָּא שִׁבְעָא מִדְּבָחִין
וְאַתְקִין לִי הֶכָּא שִׁבְעָא תּוֹרִין וְשִׁבְעָא דְכָרִין

Balak did as Bil'am requested. Balak and Bil'am then sacrificed as burnt-offerings an ox and a ram on each altar.

וַעֲבַד בִּלָּק כְּמָא דִּי מְלִיל בִּלְעָם וְאַסִּיק בִּלָּק וּבִלְעָם
תּוֹר וּדְכָר עַל כָּל מִדְּבָחָא

Bil'am said to Balak: "Stand beside your burnt-offering and I will go away.

Perhaps, Adonoy will appear to me, and whatever He will show me I will tell you." And he went away alone.

וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק אֲתַעֲמַד עַל עֲלֹתְךָ וְאִיהָךְ מְאִים
יַעֲרַע מִימַר מִן קֳדָם יְיָ לְקַדְמוֹתִי וּפְתִגְמָא דִּיחֲזִנְנִי
וְאַחֲוִי לָךְ וְאַזֵּל יְחִידִי

1 וַאֲמַר בִּלְעָם אֶל-בָּלָק בְּנֵה-לִי בָזָה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת

וְהִכֵּן לִי בָזָה שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים:

2 וַיַּעַשׂ בָּלָק כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר בִּלְעָם וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פָּר

וְאֵיל בְּמִזְבֵּחַ:

3 וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב ^{to place} עַל-עֲלֹתְךָ וְאֶלְכָה אוֹלִי

יִקְרָה ^{to light upon} יְהוָה לְקִרְאָתִי וּדְבַר מֶה-יֵרְאֵנִי וְהִגִּדְתִּי לָךְ

^{bare hill} וַיֵּלֶךְ שָׁפִי :

Rashi

אולי יקרה ה' לקראתי. אינו רגיל לדבר עמי ביום:

וילך שפי. כתרגמו יחידי לשון שופי ושקט שאין עמו אלא שתיקה:

God chanced to appear to Bil'am, and he said to Him: "I have set up the seven altars and I offered [as burnt-offerings] an ox and a ram on the altar."

וַיַּרְעַם מִיָּמֶר מִן קֶדֶם יְיָ לֹת בִּלְעָם וַאֲמַר לִיה ית
שִׁבְעָא מִדְּבָחִין סְדֵרִית וְאַסְקִית תּוֹר וְדָכַר עַל כָּל
מִדְּבָחָא

4 וַיִּקְרַ אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שִׁבְעַת
הַמִּזְבְּחֹת עֲרֹכְתִי וְאָעַל פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:

Rashi

ויקר. לשון עראי לשון גנאי לשון טומאת קרי כלומר בקושי ובבזיון ולא היה נגלה עליו ביום אלא בשביל להראות חבתן של ישראל (ב"ר נב, ב):
את שבעת המזבחות. שבעה מזבחות ערכתי אין כתיב כאן אלא את שבעת המזבחות אמר לפניו אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כולן אברהם בנה ארבעה (בראשית יב, ז) ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו (שם ח) ויעתק משם ההרה וגו' (שם יג, יח) ויאהל אברם וגו' ואחד בהר המוריה (שם כב, ט). ויצחק בנה אחד (שם כו, כה) ויבן שם מזבח וגו' ויכרו שם עבדי יצחק באר. ויעקב בנה שתיים אחד בשכם (שם לג, כ) ואחד בבית אל (שם לה, ז):
ואעל פר ואיל במזבח. ואברהם לא העלה אלא איל אחד:

Adonoy put a message in Bil'am's mouth and He said: "Return to Balak and tell him as follows."

וַיֹּשִׁי יְיָ פֶתֶגְמָא בְּפִי בִלְעָם וַאֲמַר תוֹב לֹת בָּלָק
וּכְדִין תַּמְלִיל

5 וַיֵּשֶׁם יְהוָה דְּבַר בְּפִי בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה
תִּדְבֹר:

When he returned, Balak was still standing next to his burnt-offering together with all the dignitaries of Moav.

וְתַב לְוִתִּיה וְהָא מַעֲתִיד עַל עֲלִיתִיה הוּא וְכָל רַבְרָבִי
מוֹאָב

6 וַיֵּשֶׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נֹצֵב עַל־עֲלֹתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב:

Bil'am set forth his parable, and said:
 "From Aram has Balak, King of Moav,
 brought me, out of the mountains of the
 east [saying]: 'Come, curse Yaakov for
 me; go, invoke wrath against Yisroel.

ונטל מתליה ואמר מן ארם דברני בלק מלכא דמואב
 מטורי מדנחא איתא לוט לי יעקב ואיתא תריד לי
 ישראל

7 וישא משלו ויאמר מן־ארם ^{to guide} ינחני בלק

מלך־מואב מִהַר־יִקְדֹם לְכָה אֲרֵה־לִי יַעֲקֹב וְלִכְהָ ^{the mountain}
 זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל:

Rashi

ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל. בשני שמותיהם אמר לו לקללם שמא אחד מהם אינו מובהק:

How can I curse, when God has not
 cursed? What Divine wrath can I evoke
 if Adonoy has not been angry?

מָה אֶלוֹטִיָּה דְלָא לְטִיָּה אֵל וּמָה אֶתְרִכִּיָּה דְלָא
 תְרִכִּיָּה יי

8 מָה אֶקֶב לֹא אֶקֶב לֹא וּמָה אֶזְעֵם לֹא זַעֵם ^{to scoop out} קֶבֶה ^{to puncture}

יהוה:

Rashi

מה אקב לא קבה אל. כשהיו ראויים להתקלל לא נתקללו כשהזכיר אביהם את עונם כי באפם הרגו איש. לא קלל אלא אפם
 שנאמר (בראשית מט, ז) ארור אפם (במ"ר. תנחומא ויחי י') כשנכנס אביהם במרמה אצל אביו היה ראוי להתקלל מה נאמר
 שם (בראשית כז, לג) גם ברוך יהיה. במברכים נאמר (דברים כז, יב) אלה יעמדו לברך את העם. במקללים לא נאמר ואלה
 יעמדו לקלל את העם אלא על הקללה לא רצה להזכיר עליהם שם קללה (תנחומא בלק יב):
 לא זעם ה'. אני אין כחי אלא שאני יודע לכוון השעה שהקב"ה כועס בה והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי אליך וזהו
 שנאמר (מיכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ וגו' ומה ענה אותו בלעם וגו' למען דעת צדקות ה' (ברכות ז, א. סנהדרין קד, ב):

For I view it, from the mountain peaks,
 I gaze upon it from the hills; behold! A
 people which shall dwell alone and will
 not be reckoned among the nations.

ארי מריש טוריא תזיתיה ומרמתא סכיתיה הא עמא
 בלחודיהון עתידין דיתסגון עלמא ובצעממא לא יתדגון
 גמירא

9 כִּי־מֵרָאשׁ צָרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְבָּעוֹת אֲשׁוּרֵנוּ הָוֵעִם

לְבַדָּד יִשְׁכֹּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב: ^{separate}

Rashi

כי מראש צרים אראנו. אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות (תנחומא יב):

הן עם לבדד ישכון. הוא אשר זכו לו אבותיו לשכון בדד כתרגומו:

ובגוים לא יתחשב. כתרגומו לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות עובדי גילולים שנאמר (ירמיה ל, יא) כי אעשה כלה בכל הגוים וגו' אינן נמנין עם השאר. דבר אחר כשהן שמחין אין אומה שמחה עמהם שנאמר (דברים לב, יב) ה' בדד ינחנו (תנחומא יב). וכשהאומות עובדי גילולים בטובה הם אוכלין עם כל אחד ואחד ואין עולה להם מן החשבון וזהו ובגוים לא יתחשב:

Who can count the dust of Yaakov or
count the seed of Yisroel ? May my soul
die the death of the righteous, and let
my end be like his."

10 מִי מִנֵּה עֵפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־רֵבַע ^{a quarter} יִשְׂרָאֵל

תָּמַת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׁרָאִים וְתִהְיֶי אַחֲרִיתִי כָמֹהוּ:

מִן יִכּוֹל לְמַמְנֵי דַעְדָּקִיא דְּבֵית יַעֲקֹב דְּאָמִיר עֲלִיהוֹן
יִסְגּוֹן כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא אוּ חֲדָא מֵאַרְבַּע מִשְׁרִיתָא
דִּישְׂרָאֵל תָּמוֹת נַפְשִׁי מוֹתָא דְּקִשְׁטוּהִי וְתִהְיֶי סוֹפִי
כְּוִתְהוֹן

Rashi

מי מנה עפר יעקב וגו'. כתרגומו דעדקיא דבית יעקב וכו' מארבע משריתא ארבע דגלים. דבר אחר עפר יעקב אין חשבון במצות שהם מקיימין בעפר (דברים כב, י) לא תחרוש בשור ובחמור (ויקרא יט, יט) לא תזרע כלאים. אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם (תנחומא יב):
ומספר את רבע ישראל. רביעותיהן. זרע היוצא מן התשמיש שלהם:
תמת נפשי מות ישרים. שבהם:

Balak said to Bil'am: "What have you
done to me? I took you to curse my
enemies but you have in fact blessed
them!"

11 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם מָה עָשִׂיתָ לִּי לְקֹב אֹיְבֵי

לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בְּרָךְ:

וַיֹּאמֶר בָּלָק לְבִלְעָם מָה עָבַדְתָּא לִּי לְמִילַט סִנְאִי
דְּבִרְתִּיךָ וְהֵא בִּרְכָא מְבִרְכַת לְהוֹן

Bil'am replied and said: "Only what Adonoy tells me must I be careful to say."

וְאֶתִּיב וְאָמַר הֲלֹא יֵת דִּי יִשְׁוֵי יִי בְּפֹמִי יִתִּיה אֶטֶר
לְמַלְלָא

Balak then said to him, "Come with me to another place from where you will see them. But you will see only a part of them, without seeing them all, and curse them for me from there."

וְאָמַר לִיה בָּלַק אֵיתָא כְּעַן עָמִי לְאַתֵּר אוֹחֶרָן
דְּתַחֲזִיגִיָּה מִתַּמָּן לְחוּד קְצִיתִיה תַּחֲזִי וְכוּלִּיה לֹא תַחֲזִי
וּתְלוּטִיָּה לִי מִתַּמָּן

12 וַיַּעַן וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יִשִּׁים יְהוָה בְּפִי אֶתּוֹ אֲשַׁמֵּר
לְדִבֹּר:

13 וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלַק לךְ-[לְכָה-] נָא אִתִּי אֶל-מָקוֹם אַחֵר
אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אֶפֶס קִצְהוּ תִרְאֶה וְכֻלּוֹ לֹא תִרְאֶה
וְקִבְנוּ-לִי מִשָּׁם:

Rashi

וקבנו לי. לשון צווי קללהו לי:

He took him [Bil'am] to the field of Tzofim, to the peak of the mountain; he built seven altars and sacrificed as a burnt-offering a bull and a ram on each altar.

וּדְבַרִּיה לְחַקֵּל סְכוּתָא לְרִישׁ רִמָּתָא וּבָנָא שִׁבְעָא
מִדְּבָחִין וְאַסִּיק תּוֹר וּדְכַר עַל כָּל מִדְּבָחָא

14 וַיִּקְחֵהוּ שָׂדֵה צִפִּים אֶל-רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וַיִּבֶן שִׁבְעָה
מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וְאֵיל בְּמִזְבֵּחַ:

Tsophim

Rashi

שדה צופים. מקום גבוה היה ששם הצופה עומד לשמור אם יבא חיל על העיר:
ראש הפסגה. בלעם לא היה קוסם כבלק ראה בלק שעתידה פרצה להפרץ בישראל משם ששם מת משה. כסבור ששם
תחול עליהם הקללה וזו היא הפרצה שאני רואה (שם יג):

He then said to Balak: "Stand here next to your burnt-offering, and I will be called here by chance."

15 וַיֹּאמֶר אֶל-בָּלָק הִתְיַצֵּב כֹּה עַל-עֹלְתְּךָ וְאֲנֹכִי אֶקְרָה
כֹּה:

וַיֹּאמֶר לְבָלָק אֲתַעֲתֵד הֵכָּא עַל עֹלְתְּךָ וְאֲנִי אֶתְמַטִּי עַד
כֹּא

Rashi

אקרה כה. מאת הקב"ה: אקרה. לשון אתפעל:

Adonoy chanced to appear to Bil'am and placed the word in his mouth; He said: "Return to Balak and say as follows."

16 וַיֵּקֶר יְהוָה אֶל-בִּלְעָם וַיִּשֶׂם דְּבַר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב
אֶל-בָּלָק וְכֹה תִדְבֹּר:

וַעֲרַע מִיָּמֶר מִן קֶדֶם יִי לְבִלְעָם וְשׁוּי פִתְגָמָא בְּפוּמִיָּה
וַיֹּאמֶר תּוֹב לֹת בָּלָק וְכִדִּין תְּמַלִּיל

Rashi

וישם דבר בפיו. ומה היא השימה הזאת ומה חסר המקרא באמרו שוב אל בלק וכה תדבר אלא כשהיה שומע שאינו נרשה לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלק לצערו ונתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו כאדם הפוקס בהמה בחכה להוליכה אל אשר ירצה אמר לו על כרחך תשוב אל בלק (שם):

When he returned, he (Balak) was still standing next to his burnt-offering accompanied by the Moavite dignitaries; Balak asked: "What did Adonoy say?"

17 וַיָּבֹא אֵלָיו וְהֵנּוּ נֹצֵב עַל-עֹלְתּוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ וַיֹּאמֶר
לֹז בָּלָק מֶה-דִּבֶּר יְהוָה:

וַאֲתָא לְוִתִּיָּה וְהוּא מַעֲתֵד עַל עֹלְתִיָּה וְרַבְרָבֵי מוֹאָב
עֲמִיָּה וַיֹּאמֶר לִיָּה בָלָק מָה מַלִּיל יִי

Rashi

ושרי מואב אתו. ולמעלה הוא אומר וכל שרי מואב כיון שראו שאין בו תקוה הלכו להם מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם (שם):
מה דבר ה'. לשון צחוק הוא זה כלומר אינך ברשותך (במ"ר. שם):

Bil'am set forth his parable, and said:

"Arise, Balak, and hear, listen closely to me, son of Tzipor.

18 וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר קוֹם בָּלָק וּשְׁמַע הָאֲנִינָה עֲדֵי בְנוֹ

צֶפֶר:

וְנָטַל מִתְּלִיהָ וַאֲמַר קוֹם בָּלָק וּשְׁמַע אֲצִית לְמִימָרִי

בֶּר צֶפֶר

Rashi

קום בלק. כיון שראהו מצחק בו נתכוון לצערו עמוד על רגליך אינך רשאי לישב ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום (שם):
בנו צפר. לשון מקרא הוא זה כמו (תהלים נ, י) חיתו יער (בראשית א, כד) וחיתו ארץ (תהלים קיד, ח) למעינו מים:

God is not like man that He should act falsely, nor is He mortal that He should change His mind. Would He say and not do it? Or speak and not fulfill it ?

19 לֹא אִישׁ אֵל וְיִכְזֹב וּבֶן־אָדָם וַיִּתְּנָהּ הָהוּא אָמַר וְלֹא

יַעֲשֶׂה וְדָבַר וְלֹא יִקְיֶמְנָה:

לֹא כְמִלִּי בְנִי אֲנִישָׁא מִימַר אֱלֹהָא בְנִי אֲנִישָׁא אָמַרִין

וּמְכַדְבִּין וְאִי לֹא כְעוֹבְדֵי בְנֵי בְשָׂרָא דְאִינוּן גְּזִרִין

לְמַעַבְדַּד וְתִיבִין וּמִתְמַלְכִין דְּהוּא אָמַר וְעֵבִיד וְכָל

מִימְרֵהּ מְתַקִּים

Rashi

לא איש אל וגו'. כבר נשבע להם להביאם ולהורישם ארץ שבעה אומות ואתה סבור להמיתם במדבר (תנחומא מסעי ז):
הוא אמר וגו'. בלשון תימה ותרגומו תייבין ומתמלכין חוזרים ונמלכין לחזור בהם:

Behold, I was commanded to bless, and [when] He has blessed, I cannot reverse it.

20 הִנֵּה בִרְךָ לְקַחְתִּי וּבִרְךָ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה:

הָא בִּרְכִין קְבִילִית וְאַבְרַכְיָנִיהָ לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא אָתַב

בִּרְכָתִי מִיָּנִיהָ

Rashi

הנה ברך לקחתי. אתה שואלני מה דבר ה' קבלתי ממנו לברך אותם (ס"א ברך כמו לברך):

וברך ולא אשיבנה. הוא ברך אותם ואני לא אשיב את ברכתו:

וברך. כמו וברך וכן הוא גזרת ר"ש כמו (תהלים עד, יח) אויב חרף כמו חרף וכן (שם י, ג) ובוצע ברך המהלל ומברך את

הגזול ואומר אל תירא כי לא תענש שלום יהיה לך מרגיז הוא להקב"ה. ואין לומר ברך שם דבר שאם כן היה נקוד בפתח

קטן (רוצה לומר סגול תחת הר"ש) וטעמו למעלה אבל לפי שהוא לשון פעל הוא נקוד קמץ קטן (צירי) וטעמו למטה:

One does not see evildoers in Yaakov;
and He has seen no transgression in
Yisroel; Adonoy, his God, is with him,
and he has the King's friendship.

21 לֹא־הִבִּיט אֲנִי בִיעֶקֶב וְלֹא־רָאָה עֲמָל בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה
אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְתִרְוַעַת מֶלֶךְ בּוֹ:

אֶסְתַּכֵּלִית לִית פְּלִחֵי גִלּוּלִין בְּדִבְתֵי יַעֲקֹב וְאִף לֹא
עָבַדִי לִיאֹת שָׁקֶר בְּיִשְׂרָאֵל מִימָרָא דִּי אֱלֹהֵהוּ
בְּסַעֲדָהוּ וּשְׂכִינַת מַלְכֵהוּ בִּינִיהוּ

Rashi

לא הביט און וגו'. כתרגומו. דבר אחר אחרי פשוטו הוא נדרש מדרש נאה: לא הביט הקב"ה און שביעקב שכשהן עוברים על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן באוניות שלהם ובעמלן שהם עוברים על דתו: עמל. לשון עבירה כמו (שם ז, טו) הרה עמל (שם י, יד) כי אתה עמל וכעס תביט. לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום: ה' אלהיו עמו. אפילו מכעיסין וממרים לפניו אינו זז מתוכן: ותרועת מלך בו. לשון חבה ורעות כמו (שמואל ב טו, לז) רעה דוד אוהב דוד (שופטים טו, ו) ויתנה למרעהו. וכן תרגום אונקלוס ושכינת מלכהו ביניהו:

God Who has brought them out of
Egypt, has shown His great strength to
them.

22 אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם כְּתוּעָפֹת רָאֵם לֹו: a wild bull weariness

אֱלֹהָא דְאַפְקָנוּן מִמִּצְרַיִם תּוֹקְפָא וְרוּמָא דִּילֵיהּ

Rashi

אל מוציאם ממצרים. אתה אמרת (לעיל כב, ה) הנה עם יצא ממצרים לא יצא מעצמו אלא האלהים הוציאם (תנחומא יד): כתועפות ראם לו. כתוקף רום וגובה שלו וכן (איוב כב, כה) וכסף תועפות לשון מעוז המה. ואומר אני שהוא לשון (בראשית א, כ) ועוף יעופף. המעופף ברום וגובה ותוקף רב הוא זה: דבר אחר תועפות ראם. תוקף ראמים ואמרו רבותינו (גיטין סח, ב) אלו השדים:

For, there is no sorcery in Yaakov, nor
occult powers against Yisroel; in due
time it will be said to Yaakov and
Yisroel, 'What has God done?'

23 כִּי לֹא-נִחַשׁ בִּיעֶקֶב וְלֹא-^{a lot} קָסָם בְּיִשְׂרָאֵל כָּעֵת

יֹאמֶר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מִה-פָּעַל אֱלֹהִים:

אֲרִי לֹא נִחַשְׁיָא צָבֹן דִּי יֵטֵב לְדָבִית יַעֲקֹב וְאַף לֹא
קָסְמִיָּא רַעַן בְּרַבּוּת בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּעֵדֹן יִתְאַמֵּר לְיַעֲקֹב
וּלְיִשְׂרָאֵל מִה עֲבַד אֱלֹהִים

Rashi

כי לא נחש ביעקב. כי ראויים הם לברכה שאין בהם מנחשים וקוסמים:

כעת יאמר ליעקב וגו'. עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חבתן לעין כל שהן יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו ומחיצתן לפניו ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל וזהו שנאמר (ישעיה ל, כ) והיו עיניך רואות את מורידך. דבר אחר יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא לשון הווה אינן צריכים למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקב"ה ומה גזרותיו במרום אינן מנחשים וקוסמים אלא נמסר להם על פי נביאיהם מה היא גזרת המקום או אורים ותומים מגידים להם (תנחומא יד). ואונקלוס לא תרגם כן:

Behold, a people that rises like a young
lion, and lifts itself up like a lion; he
does not lie down until it devours its
prey and drinks the blood of its kill."

24 הֵן-עָם כְּלָבִיא יִקּוּם וְכֹאֲרִי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁכַּב^{a lion properly}

עַד-יֹאכַל טָרְפוֹ וְדָם-חַלְלִים יִשְׁתֶּה:

הָא עָמָא כְּלִיתָא שְׂרִי וְכֹאֲרִי יִתְנַטֵּל לֹא יִשְׁרִי
בְּאַרְעִיָּה עַד דִּיקְטוּל קְטוּל וְנִכְסִי עֲמִמְיָא יִירֶת

Rashi

הן עם כלביא יקום וגו'. כשהן עומדין משינתם שחרית הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות ללבוש ציצית לקרוא את שמע ולהניח תפילין (שם):
לא ישכב. בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו כיצד קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום בא מחנה וגייס להזיקם הקב"ה שומרם ונלחם מלחמותם ומפילם חללים (שם) דבר אחר הן עם כלביא יקום וגו'.
כתרגומו:
ודם חללים ישתה. נתנבא שאין משה מת עד שיפיל מלכי מדין חללים ויהרג הוא עמהם שנאמר (יהושע יג, כב) ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם (במ"ר. תנחומא יד):

Balak said to Bil'am: "Also do not curse them, also do not bless them."

25 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בִּלְעָם גַּם-קֵב לֹא תִקְבְּנוּ גַם-בִּרְךְוּ לֹא

תְּבָרְכֵנוּ:

וַיֹּאמֶר בָּלָק לְבִלְעָם אַף מִלֵּט לֹא תִלְוִינִי אַף בִּרְכָא
לֹא תְבָרְכִינִי

Rashi

גם קב לא תקבנו. גם ראשון מוסף על גם השני וגם שני על גם ראשון וכן (מ"א ג, כו) גם לי גם לך לא יהיה וכן (דברים לב, כה) גם בחור גם בתולה:

Bil'am answered Balak and said: "Did I not tell you that all that Adonoy tells me will I do."

26 וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל-בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר

כָּל אֲשֶׁר-יְדַבֵּר יְהוָה אֶתּוֹ אֶעֱשֶׂה:

וְאֶתִּיב בִּלְעָם וַיֹּאמֶר לְבָלָק הֲלֹא מְלִילִית עִמָּךְ לְמִימַר
כָּל דִּי יִמְלֹל יִי יִתִּיחַ אֶעֱבִיד

שביעי

Balak then said to Bil'am: "Come, I will take you somewhere else, perhaps God will consider it proper and you will curse them for me, from there."

27 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בִּלְעָם לְכֵה-נָא אֶקְחֶךָ אֶל-מָקוֹם אֲחֵר

to scoop
out

אוֹלִי יִישַׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקִבְתּוּ לִי מִשָּׁם:

וַיֹּאמֶר בָּלָק לְבִלְעָם אֵימָא כָּעַן אֲדַבְרִינֶךָ לְאַתֵּר אֲחֵר
מֵאִים יִהְיֶה רַעְוָא מִן קָדָם יִי וְתִלְוִינִי לִי מִתְמָן

Rashi

וקבנתו לי. אין זה לשון צווי כמו וקבנו אלא לשון עתיד אוֹלִי יִישַׁר בעיניו ותקבנו לי משם. מלדיר"ש בלע"ז:

Balak took Bil'am to the peak of Pe'or which overlooks the Yeshimon.

28 וַיִּקַּח בָּלָק אֶת-בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר הַנִּשְׁקָף עַל-פְּנֵי

wilderness

הַיְשִׁימֹן:

וַיְדַבֵּר בָּלָק יֵת בִּלְעָם רִישׁ רִמְתָּא דְּמִסְתְּכַיָּא עַל אֲפִי
בֵּית יִשְׁמֹן

ראש הפעור. קוסם היה בלק וראה שהן עתידין ללקות על ידי פעור ולא היה יודע במה אמר שמא הקללה תחול עליהם משם וכן כל החוזים בכוכבים רואים ואין יודעים מה רואים (מדרש אגדה):

Bil'am said to Balak: "Build seven altars for me here and prepare for me seven bulls and seven rams."

29 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל-בָּלַק בְּנֵה-לִי בָזָה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת

וְהִכֵּן לִי בָזָה שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים:

וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלַק בְּנֵה לִי הֵכָא שִׁבְעָה מִדְּבָחִין
וְאֶתְקִין לִי הֵכָא שִׁבְעָה תּוֹרִין וְשִׁבְעָה דְּכָרִין

Balak did as Bil'am said, and he sacrificed as a burnt-offering a bull and a ram on each altar.

30 וַיַּעַשׂ בָּלַק כְּאֲשֶׁר אָמַר בִּלְעָם וַיַּעַל פֶּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:

וַעֲבַד בָּלַק כְּמָא דִּי אָמַר בִּלְעָם וְאָסִיק תּוֹר וְדָכַר עַל
כָּל מִדְּבָחָא

במדבר 24

When Bil'am saw that it was favorable to Adonoy to bless Yisroel, he did not approach, as at each time, towards sorcery; but he set his face toward the wilderness.

1 וַיֵּרָא בִּלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינָי יְהוָה לְבָרֵךְ אֶת-יִשְׂרָאֵל

וְלֹא-הִלָּךְ כְּפַעַם-בְּפַעַם לְקִרְאָת נְחָשִׁים וַיֵּשֶׁת

אֶל-הַמִּדְבָּר פָּנָיו:

וַחֲזָא בִלְעָם אֲרִי תְקִין קָדָם יִי לְבָרְכָא יִת יִשְׂרָאֵל וְלֹא
הִלָּךְ כְּזִמְן בְּזִמְן אֱלֹהֵין לְקַדְמוֹת נְחָשִׁיא וְשׁוֹי לְקַבִּיל
עֲגָלָא דְּעַבְדּוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּרָא אַפּוּהִי

וירא בלעם כי טוב וגו'. אמר איני צריך לבדוק בהקב"ה כי לא יחפוץ לקללם:

ולא הלך כפעם בפעם. כאשר עשה ב' פעמים:

לקראת נחשים. לנחש אולי יקרה ה' לקראתו כרצונו אמר רוצה ולא רוצה לקללם אזכיר עונותיהם והקללה על הזכרת

עונותיהם תחול:

וישם אל המדבר פניו. כתרגומו:

Bil'am raised his eyes and saw Israel
encamped according to its tribes, and
the spirit of God rested upon him.

2 וַיֵּשֶׂא בָלָעַם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו

וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים:

וַיִּזְקַף בָּלָעַם יָת עֵינָיו וַיַּחֲזֵא יֵת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו
וַיֵּשֶׂר עָלָיו רוּחַ נְבוּאָה מִן קֶדֶם יי

Rashi

וישם בלעם את עיניו. בקש להכניס בהם עין רעה והרי יש לך ג' מדותיו עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה
(אבות פ"ה):

שכן לשבטיו. ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה שלא יציץ לתוך אהל
חבירו (ב"ב ס, א):
ותהי עליו רוח אלהים. עלה בלבו שלא יקללם:

He set forth his parable, and said: "This
is the declaration of Bil'am, the son of
Be'or; this is the declaration of the man
of the open-socketed eye.

3 וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בָּלָעַם בְּנוֹ בְּעֹר וַנֹּאִם הַגִּבֹּר

to unveil

שְׁתָּם הָעֵינִי:

וַנִּטֵּל מִתְּלִיהָ וַאֲמַר אֵימַר בָּלָעַם בְּרִיהַ בְּעֹר וַאֲמַר
גִּבֹּר אֲדַשְׁפִּיר חֲזִי

Rashi

בנו בעור. כמו (תהלים קיד, ח) למעיני מים. ומדרש אגדה (תנחומא יג) שניהם היו גדולים מאבותיהם בלק בנו צפור אביו בנו
הוא במלכות ובלעם גדול מאביו בנביאות מנה בן פרס היה:
שתם העין. עינו נקורה ומוצאת לחוץ וחור שלה נראה פתוח ולשון משנה הוא (ע"ז סט, א) כדי שישתום ויסתום ויגוב.
ורבותינו אמרו (נדה לא, א) לפי שאמר (לעיל כג, י) ומספר את רובע ישראל שהקב"ה יושב ומונה רביעותיהן של ישראל מתי
תבא טפה שנולד הצדיק ממנה. אמר בלבו מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו ועל דבר זה נסמית עינו
של בלעם. ויש מפרשים שתום העין פתוח העין, כמו שתרגם אונקלוס ועל שאמר שתום העין ולא אמר שתום העינים למדנו
שסומא באחת מעיניו היה:

This is the declaration of one who hears
God's utterance, who sees the vision of
the Almighty; fallen, with opened eyes.

4 נָאִם שִׁמְעֵ אֱמִרֵי־אֱלֹהִים מִחֹזֶה ^{a vision} שְׂדֵי יַחֲזֶה נָפַל
וּגְלוֹי עֵינָיִם:

אֵימֵר דְּשִׁמְעֵ מִימֵר מִן קֶדֶם אֶל וַחֲזוֹ מִן קֶדֶם שְׂדֵי חֲזִי
שֹׁכֵיב וּמִתְגַּלִּי לִיה

Rashi

נפל וגלוי עינים. פשוטו כתרגומו שאין נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב. ומדרשו כשהיה נגלה עליו לא היה בו כח
לעמוד על רגליו ונפל על פניו לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו:

How goodly are your tents, Yaakov,
your dwelling places, Yisroel.

5 מֶה טָבֹא אֹהֶלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל:

מֶה טָבֹא מִשְׁכְּנֶךָ יַעֲקֹב בֵּית מִיִּשְׂרָאֵל

Rashi

מה טבו אהליך. על שראה פתחיהם שאינם מכוונין זה מול זה (ב"ב ס, א):
משכנתך. חנויותך כתרגומו. דבר אחר מה טובו אהליך מה טובו אהל שילה ובית עולמים בישובן שמקריבין בהן קרבנות
לכפר עליהם:
משכנתך. אף כשהן חרבין לפי שהן משכון עליהם וחרבנן כפרה על הנפשות שנאמר (איכה ד, יא) כלה ה' את חמתו ובמה
כלה ויצת אש בציון (תנחומא פקודי ה):

They stretch forth like streams, like
gardens by the river, like the aloe trees
that Adonoy has planted; like cedar
trees by the water.

6 כְּנַחֲלִים נְטִיּוֹ כְּגִנֹּת ^{a garden} עַל־י נָהָר ^{aloe wood} כְּאֵהָלִים נָטַע יְהוָה
כְּאַרְזִים עַל־מַיִם:

כְּנַחֲלֵי דְמַדְבָּרֵי כְּגִינַת שְׁקִיאָ דְעַל פְּרַת כְּבוֹסְמִיא
דְנָצִיב יי כְּאַרְזֵי דְנָצְבִין עַל מֵיא

Rashi

כנחלים נטיו. שנארכו ונמשכו לנטות למרחוק. אמרו רבותינו מברכותיו של אותו רשע אנו למדים מה היה בלבו לקללם
כשאמר להשית אל המדבר פניו וכשהפך המקום את פיו ברכם מעין אותם קללות שבקש לומר כו' כדאיתא בחלק (סנהדרין
קה, ב):
כאהלים. כתרגומו לשון (תהלים מה, כ) מור ואהלות:
נטע ה'. בגן עדן. לשון אחר כאהלים נטע ה' כשמים המתוחין כאהל שנאמר (ישעיה מ) וימתחם כאהל לשבת (ולשון זה אינו

דאם כן היה לו לנקוד כאוהלים הא' בחול"ם):

נטע ה'. לשון נטיעה מצינו באוהלים שנאמר (דניאל יא, מה) ויטע אהלי אפדנו:

Water flows out from his buckets, and
his seed will have an abundant flow; his
king will be greater than Agag and his
monarchy shall be uplifted.

7 יִזְלֹּם מִדְּלִיּוֹ וְזָרְעוֹ בְּמֵיִם רַבִּים וְיִרְם מֶמֶלֶךְ מֶלֶכּוֹ וְתִנְשָׂא מַלְכוּתוֹ

מֶמֶלֶךְ מֶלֶכּוֹ וְתִנְשָׂא מַלְכוּתוֹ:

יִסְגִי מֶלֶכָּא דִּיתְרַבָּא מִבְּנוֹהִי וְיִשְׁלוּט בְּעַמּוּמִין סְגִיָּין
וְיִתְקַוֶּה מֶמֶלֶךְ מֶלֶכָּא וְתִתְנַטֵּל מִלְכוּתָהּ

Rashi

מדליו. מבארותיו ופירושו כתרוממו:

וזרעו במים רבים. לשון הצלחה הוא זרעו כזרע הזרוע על פני המים:

וירם מאגג מלכו. מלך ראשון שלהם יכבוש את אגג מלך עמלק:

ותנשא מלכותו. של יעקב יותר ויותר שיבא אחריו דוד ושלמה:

God Who has brought him out of
Egypt, has shown His great strength to
him; He will consume His enemy
nations, crushing their bones and dip
His arrows [in their blood].

8 אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעַפֶּת רָאֵם לֹא יֹאכֵל
גוֹיִם צָרָיו וְעַצְמוֹתֵיהֶם יִגְרֵם וְחִצָּיו יִמְחֹץ :

אֵלֶּהָ דְּאַפְקִינוּן מִמִּצְרַיִם תּוֹקֶפָא וְרוּמָא דִּילֵיהּ יִיכְלוּן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְכֹסֵי עַמּוּמָא סְנֵאִיהוֹן וּבְבִזָּת מִלְכֵיהוֹן
יִתְפַּנְקוּן וְאַרְעֵתְהוֹן יִחְסְנוּן

Rashi

אל מוציאו ממצרים. מי גורם להם הגדולה הזאת. אל המוציאם ממצרים בתוקף ורום שלו יאכל את הגוים שהם צריו:
ועצמותיהם. של צרים:

יגרם. מנחם פתר בו לשון שבירה וכן (צפניה ג, ג) לא גרמו לבקר וכן (יחזקאל כג, לד) ואת חרשיה תגרמי. ואני אומר לשון
עצם שמגרר הבשר בשניו מסביב והמוח שבפנים ומעמיד העצם על ערמימותו:

וחציו ימחץ. אונקלוס תרגם חציו של צרים חלוקה שלהם כמו (בראשית מט, כג) בעלי חצים מרי פלגותא (ס"א לשון חלוקה
וחציה) וכן ימחץ לשון (שופטים ה, כו) ומחצה וחלפה רקתו שיחצו את ארצם ויש לפתור לשון חצים ממש חציו של הקב"ה
ימחץ בדמם של צרים יטבול ויצטבע בדמם כמו (תהלים סח, כד) למען תמחץ רגלך בדם ואינו זו מלשון מכה כמו (דברים
לב, לט) מחצתי שהצבוע בדם נראה כאילו מחוץ ונגוע:

He crouches and lies like a lion, and,
being a lion, who would dare rouse
him? those who bless you are blessed,
and those who curse you are cursed."

ינוח ישרי בתקוף פאריא וכלתא לית מלכו
דתועזענייה בריכו יהון בריכו וליטו יהון ליטין

9 פָּרַע שָׁכַב כְּאֵרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימוּנוּ מִבְּרַכְיָהוּ
a lion (properly) to bend the knee
בְּרוּךְ וְאֲרִיךְ אָרוּר:

Rashi

כרע שכב כארי. כתרגומו. יתישבו בארצם בכח ובגבורה:

Balak became enraged at Bil'am and
clapped his hands together; Balak then
said to Bil'am: "I called you to curse my
enemies, but you have blessed them
these three times.

ותקף רוגזא דבלק בבִּלְעָם וּשְׁקִינִין לידוהי ואמר
בלק לבִּלְעָם למילט סנאי קריתך והא ברכא מברכת
להון דנו תלת זמנין

10 וַיִּחַרְאֵף בָּלַק אֶל־בִּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת־כַּפָּיו וַיֹּאמֶר
to clap the hands
בָּלַק אֶל־בִּלְעָם לָקַב אִבִּי קְרִאתִיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בְּרוּךְ
זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים:

Rashi

ויספוק. הכה זו על זו:

Now, hurry back home! I said I would
exceedingly honor you, but Adonoy has
held you back from honor."

וכען אזיל לך לאתריך אמרית יקרא אִיקְרִינךָ והא
מנעךָ יי מן יקר

11 ועתה ברח־לך אל־מקומך אמרתי כבוד אכבִּידךָ והנה

to debar
from
benefit
or...

מנעךָ יהיה מִכְבוֹד:

Bil'am said to Balak: "Even to your
emissaries whom you sent to me I said:

ואמר בלעם לבלק הלא אף לאזגדך די שלחת לותי
מלילית למימר

12 ויאמר בלעם אל־בלק הלא גם אל־מלאכִיךָ

אשר־שלחת אלי דברתי לאמר:

'Even if Balak would give me his house
full of silver and gold, I cannot
transgress the word of Adonoy to do
good or evil on my own;' only what
Adonoy declares will I speak.

אם יתן לי בָּלַק מְלִי בֵּיתִיהָ כֶּסֶף וְזָהָב לִי רִשׁוֹ
לְמַעַבְדּוֹ עַל גְּזִירַת מִימְרָא דִּי לְמַעַבְד טַבְתָּא אוֹ
בִישְׁתָּא מְרַעוּתִי דִּי יִמְלִל יִי יִתִּיהָ אֲמַלִּיל

13 אִם-יִתְּנוּ-לִי בָלַק מֶלֶא בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹד
אֶת-פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלְּבִי אֲשֶׁר-יִדְבֹּר
יְהוָה אֵתוֹ אֲדַבֵּר:

Rashi

לעבור את פי ה'. כאן לא נאמר אלהי כמו שאמר בראשונה (לעיל כב, יח) לפי שידע שנבאש בהקב"ה ונטרד:

And now that I am returning to my
people, come, I will advise you what
this people will do to your people in the
end of days."

וְכַעַן הֵא אָנָא אָזִיל לְעַמִּי אֵיתָא אֲמַלְכִינָךְ מָה
דְּתַעֲבִיד וְאַחֲוֵי לָךְ מָה דִּיעֲבִיד עֲמָא הָדִין לְעַמְךָ בְּסוֹף
יּוֹמִיא

14 וְעַתָּה הֲנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכָה אֵיעֲצֶנָּה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם
הַזֶּה לְעַמְךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:

Rashi

הולך לעמי. מעתה הריני כשאר עמי שנסתלק הקב"ה מעלי:
לכה איעצך. מה לך לעשות ומה היא העצה אלהיהם של אלו שונא זמה הוא כו' כדאיתא בחלק (סנהדרין קו, א) תדע
שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזמה שהרי נאמר (במדבר לא, טז) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם:
אשר יעשה העם הזה לעמך. מקרא קצר הוא זה. איעצך להכשילם ואומר לך מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים
ומחץ פאתי מואב. התרגום מפרש קוצר העברי ויקטול וכו':

He set forth his parable, and said: "This
is the declaration of Bil'am the son of
Beor, the declaration of the man, of the
open-sockered eye.

וְנָטַל מִתְּלִיהָ וְאָמַר אֵימַר בְּלַעַם בְּרִיהַ בְּעוֹר וְאֵימַר
גְּבָרָא דְשִׁפִּיר חָזִי

15 וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלַעַם בֶּנוֹ בְּעוֹר וְנָאִם הַגָּבֵר
שֵׁתָם הָעֵינָי:

This is the declaration of one who hears
God's utterances and knows the
thoughts of the Most Exalted; who sees
the vision of the Almighty; fallen, with
opened eyes.

אֵימַר דְּשָׁמַע מִימַר מִן קֶדֶם אֶל וִידַע מִדַּע מִן קֶדֶם
עֵלְאָה חִיזוּ מִן קֶדֶם שְׂדֵי חֲזִי שָׁכִיב וּמִתְגַּלִּי לִיָּה

16 נֶאֱמַר שְׁמַע אֱמֶרֶי־אֵל וִידַע דַּעַת עֲלִיוֹן מִחֲזָה שְׂדֵי יַחֲזָה

נִפֹּל וּגְלוּי עֵינָיִם:

Rashi

וידוע דעת עליון. לכּוּיִן השעה שכּוּעַס בה (ברכות ז, א):

I see it but not now, I perceive it but not
in the near future; a star has gone forth
from Yaakov, and a staff has arisen from
Yisroel, which will smash the corners of
Moav, and impale all of the sons of
Sheis.

חֲזִיתִיה וְלֹא כַּעַן סְכִיתִיה וְלֹא אִיתוּהִי קָרִיב כִּד יָקוּם
מִלְכָּא מִיַּעֲקֹב וַיִּתְרַבָּא מְשִׁיחָא מִיִּשְׂרָאֵל וַיִּקְטֹּל
רַבְרָבֵי מוֹאָב וַיִּשְׁלֹט בְּכָל בְּנֵי אֲנָשָׁא

17 אֲרִאֲנוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרָנוּ וְלֹא קָרֹב דֶּרֶךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב

to trench

וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲץ פָּאֲתֵי מוֹאָב וְקִרְקַר

כָּל־בְּנֵי־שֵׁשׁ:

Rashi

אראנו. רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו אך לא עתה הוא אלא לאחר זמן:

דרך כוכב. כתרִגּוּמוֹ לשון (איכה ב, ד) דרך קשתו. שהכוכב עובר כחץ. ובלע"ז דישטינ"ט כלומר יקום מזל:

וקם שבט. רודה ומושל:

ומחץ פאתי מואב. זה דוד שנאמר בו (שמואל ב, ח, ב) השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית וגו' (מדרש אגדה):

וקרקר. לשון קורה כמו (מ"ב יט, כד) אני קרתי (ישעיה נא, א) מקבת בור נקרתם (משלי ל, יז) יקרוה עורבי נחל. פורוי"ר

בלע"ז:

כל בני שת. כל האומות שכולם יצאו מן שת בנו של אדם הראשון:

Edom will be possession and Seir shall
become the possession of his enemies;
but Yisroel will triumph.

וְיִהְיֶה אֲדָוִם יְרוֹתָא וְיִהְיֶה שְׂעִיר לְבַעְלֵי דְבְבוּהִי
וְיִשְׂרָאֵל יִצְלַח בְּנִכְסִין

18 וְהָיָה אֲדָוִם יְרֵשָׁה וְהָיָה שְׂעִיר אִיבֵיו ^{occupancy}
וְיִשְׂרָאֵל עֲשֶׂה חֵיל:

Rashi

והיה ירשה שעיר איביו. לאויביו ישראל:

A ruler shall come from Yaakov, who
will annihilate the survivors of the city."

וַיֵּיחֹת חָד מִדְּבִית יַעֲקֹב וַיּוֹבִיד מְשִׁיזִיב מִקְרִית עַמְּמָא

to tread
down

19 וַיֵּרֶד מִיעֶקֶב וְהָאֲבִיד שְׂרִיד מַעִיר:

Rashi

וירד מיעקב. ועוד יהיה מושל אחר מיעקב:

והאביד שריד מעיר. מעיר החשובה של אדום והיא רומי ועל מלך המשיח אומר כן שנאמר בו (תהלים עב, ח) וירד מים עד
ים (עובדיה א, יח) ולא יהיה שריד לבית עשו:

When Bil'am saw Amalek, he declared
his parable, and said: "Amalek was the
first among nations, and his end will be
total destruction."

וְחִזָּא יֵת עַמְלֻקָּא וְנָטַל מִתְלִיה וְאָמַר רִישׁ קָרְבִּיא
דִּישְׂרָאֵל הָוָה עַמְלֻקָּא וְסוֹפִיה לְעֵלְמָא יִיבַד

20 וַיֵּרָא אֶת־עַמְלֹק וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר רֹאשִׁית גּוֹיִם
עַמְלֹק וְאַחֲרֵיתוֹ עֲדֵי אָבֵד:

Rashi

וירא את עמלק. נסתכל בפורענותו של עמלק:

ראשית גוים עמלק. הוא קדם את כולם להלחם בישראל וכך תרגם אונקלוס. ואחריתו להאבד בידם שנאמר (דברים כה, יט)
תמחה את זכר עמלק:

[When] he saw the Keinite, he set forth
his parable, and said: "How powerful is
your dwelling place, and set in a cliff
your nest.

21 וַיֵּרָא אֶת־הַקֵּינִי וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵיתָן
מִוִּשְׁבֵּךְ וְשִׁים בְּסֵלַע קִנָּךְ :
permanence Kenite nest

וַחֲזָא ית שלמא ונטל מתליה ואמר תקיף בית
מותבך ושוי בכרך תקיף מדורך

Rashi

וירא את הקיני. לפי שהיה קיני תקוע אצל עמלק כענין שנאמר (שמואל"א טו, ו) ויאמר שאול אל הקיני וגו' הזכירו אחר
עמלק נסתכל בגדולתם של בני יתרו שנאמר בהם (דה"א ב, נה) תרעתים שמעתים שוכתים (ספרי בהעלתך עח):
איתן מושבך. תמה אני מהיכן זכית לכך הלא אתה עמי היית בעצה (שמות א, י) הבה נתחכמה לו ועתה נתישבת באיתן
ומעוז של ישראל (סנהדרין קו, א):

For, if Kayin is to be uprooted, until
where will Ashur take you captive?"

22 כִּי אִם־יִהְיֶה לְבַעַר קַיִן עַד־מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבֶּכְךָ :
to transport into...

ארי אם יהי לשיצאה שלמא עד מה אתורא
ישביןך

Rashi

כי אם יהיה לבער קין וגו'. אשריך שנתקעת לתוקף זה שאינך נטרד עוד מן העולם כי אף אם אתה עתיד לגלות עם עשרת
השבטים ותהיה לבער ממקום שנתישבת שם מה בכך:
עד מה אשור תשבך. עד היכן הוא מגלה אותך שמא לחלח וחבור אין זה טרוד מן העולם אלא טלטול ממקום למקום ותשוב
עם שאר הגליות:

He set forth his parable, and said: "Alas!
Who can survive from God's
devastation?"

23 וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אוֹי מִי יִחִיָּה מִשְׁמוֹ אֵל:

ונטל מתליה ואמר וי לחייבא דיוחון כד יעבד אלהא
ית אלן

Rashi

וישא משלו וגו'. כיון שהזכיר את שביית אשור אמר: אוי מי יחיה משמו אל. מי יכול להחיות את עצמו משומו את אלה שלא
ישים עליו הגוזר את אלה שיעמוד סנחריב ויבלבל את כל האומות ועוד יבואו צים מיד כתים ויעברו כתים שהן ארמיים
בבירניות גדולות על אשור:

Warships will come from Kittim and destroy Ashur, and cause suffering to those on the other side, but they, too, shall be lost for eternity."

וְצִיִּים ^{fleet} מִיַּד כְּתִים וְעָנּוּ אֲשׁוּר וְעָנּוּ-עֶבֶר וְגַם-הוּא 24

עֲדֵי אֲבָד:

וְסִיעַן יִצְטָרְחֹן מְרוֹמָאֵי וְיַעֲנֹן לְאַתּוּר וְיִשְׁתַּעֲבְדוּן לְעֶבֶר
פֶּרֶת וְאַף אֵינוֹן לְעֶלְמָא יִיבְדוּן

Rashi

וענו אשור וענו עבר. וענו אותם שבעבר הנהר:

וגם הוא עדי אובד. וכן פירש (דניאל ז, יא) עד דקטילת חיותא והובד גשמה:

וצים. ספינות גדולות כדכתיב (ישעיה לג, כא) וצי אדיר ובורני רבתא:

Bil'am arose, went, and returned home;
and Balak too, went on his way.

וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לְמִקְוָמוֹ וְגַם-בָּלָק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ: 25

(פ)

וְקָם בִּלְעָם וַאֲזַל וְתָב לְאַתְרֵיהּ וְאַף בָּלָק אֲזַל
לְאוֹרְחֵיהּ

במדבר 25

Yisroel settled in Shittim and the people [of Yisroel] began acting promiscuously with the daughters of Moav.

1 וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וַיַּחֲלֵ הָעָם לְזִנוּת אֲלִ-בָּנוֹת

מוֹאָב:

וַיִּתֵּיב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁיטִין וַיִּשְׁרִי עִמָּא לְמַטְעֵי בְּתָר בָּנֹת
מוֹאָב

Rashi

בשטים. כך שמה (סנהדרין קו, א):

לזנות אל בנות מואב. על ידי עצת בלעם כדאיתא בחלק (שם):

They [girls of Moav] invited the people
[of Yisroel] to their idolatrous sacrifices;
and the people ate and prostrated
themselves before their gods.

וּקְרָאוּ לְעַמָּא לְדַבְחֵי טַעֲוֹתֵהוֹן וְאָכַל עַמָּא וּסְגִידוּ
לְטַעֲוֹתֵהוֹן

2 וּתְקַרְאוּ לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכְל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ
לְאֱלֹהֵיהֶן:

Rashi

וישתחוּ לאלהיהן. כשתקף יצרו עליו ואומר לה השמע לי והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה
(תנחומא יח):

Yisroel became united with Ba'al Pe'or;
and the rage of Adony flared against
Yisroel.

וַאֲתַחֲבֵר יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַתִּקַּף רוּגְזָא דִּי
בְּיִשְׂרָאֵל

3 וַיִּצְמַד ^{to link} יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיַּחֲרֶאֱף יְהוָה

בְּיִשְׂרָאֵל:

Rashi

פעור. על שם שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי וזו היא עבודתו:
ויחר אף ה' בישראל. שלח בהם מגפה:

Adonoy said to Moshe: "Take all the
leaders of the people and hang them,
before Adonoy, facing the sun; thereby
removing the rage of Adony against
Yisroel."

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה דְּבַר ית כָּל רִישֵׁי עַמָּא וְדוֹן וְקָטוֹל
דְּחִיב קָטוֹל קָדָם יְיָ לְקַבֵּל שְׂמִשָּׂא וִיתוּב תְּקוּף רוּגְזָא
דִּי מִיִּשְׂרָאֵל

4 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־רָאשֵׁי הָעָם
וְהוֹקַע ^{properly} אוֹתָם לִיהוָה נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ ויֵּשֶׁב חֲרוֹן

אִף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל:

Rashi

קח את כל ראשי העם. לשפוט את העובדים לפעור (סנהדרין לה, א):
והוקע אותם. את העובדים.

והוקע. היא תלייה (שם לד, ב) כמו שמצינו בבני שאול (שמואל ב כא, ו) והוקענום לה' ושם תלייה מפורשת. עובדי עבודת

אלילים בסקילה וכל הנסקלים נתלין (סנהדרין מה, א):

נגד השמש. לעין כל ומדרש אגדה (תנחומא יט) השמש מודיע את החוטאים הענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת עליו:

Moshe said to the judges of Yisroel:
"Each of you must execute his men who
were united with Ba'al Pe'or."

5 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו

הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעֹר:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְדִינֵי יִשְׂרָאֵל קְטִילוּ גִבֹּר גִּבְרוֹהֵי
דְּאִתְחַבְּרוּ לְבַעַל פְּעֹר

Rashi

הרגו איש אנשיו. כל אחד ואחד מדייני ישראל היה הורג שנים ודייני ישראל ח' רבוא ושמונת אלפים כדאיתא בסנהדרין (יח,

:א)

And behold, a man came from among
Bnei Yisroel, and brought the Midianite
woman to his brethren, before the eyes
of Moshe and before the eyes of the
entire congregation of Yisroel, who
were weeping at the entrance to the
Tent of Meeting.

6 וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרָב אֶל-אֶחָיו אֶת-

political

הַמִּדְיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל-עֵדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל

וְהָמָּה בָּכִים פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

וְהָא גִבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶתָּא וְקָרַב לְוֹת אֶחָוֵהִי יֵת
מִדְיָנִיתָא לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל כְּנַשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַאֲיִנוּן בְּכֹן בְּתִרְעָה מִשְׁכֵּן זִמְנָא

Rashi

והנה איש וגו'. נתקבצו שבטו של שמעון אצל זמרי שהיה נשיא שלהם ואמרו לו אנו נדונין במיתה ואתה יושב וכו' כדאיתא

באלו הן הנשרפין (שם פב, א):

את המדינית. כזבי בת צור:

לעיני משה. אמרו לו. משה. זו אסורה או מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך וכו' כדאיתא התם (שם):

והמה בכים. נתעלמה ממנו הלכה (כל הבועל ארמית קנאין פוגעין בו) געו כולם בבכיה. בעגל עמד משה כנגד ששים רבוא

שנאמר (שמות לב, כ) ויטחן עד אשר דק וגו'. וכאן רפו ידיו. אלא כדי שיבא פינחס ויטול את הראוי לו (סנהדרין שם.

תנחומא כ:)

When he saw this—Pinchas the son of Elazar [and grand]son of Aharon the Kohein—he rose up from the midst of the community and took a spear in his hand.

וַחֲזָא פִּינְחָס בֶּר אֶלְעָזָר בֶּר אַהֲרֹן כִּהְנָא וְקָם מִגּוֹ
כְּנִשְׁתָּא וּנְסִיב רֹמְחָא בִּידֵיהּ

7 וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ
הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ: ^{spear}

Rashi

וירא פינחס. ראה מעשה ונזכר הלכה אמר לו למשה מקובלני ממך הבעל ארמית קנאין פוגעין בו. אמר לו קרינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא מיד ויקח רומח בידו וגו' (סנהדרין שם):

He followed the Israelite man into the inner chamber of the tent and pierced both of them through—the Israelite man and the woman through her belly—and the plague stopped from [afflicting] the Bnei Yisroel.

וְעַל בֶּתֶר גִּבְרָא בֶר יִשְׂרָאֵל לְקוֹבְתָא וּבִזַּע יֵת תַּרְוִיחֹן
יֵת גִּבְרָא בֶר יִשְׂרָאֵל וַיִּת אֶתְתָּא לְמַעְהָא וְאֶתְכָּלִי
מוֹתָנָא מַעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

8 וַיָּבֹא אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־ ^{a pavilion} הַקֶּבֶה ^{to stab} וַיִּדְקֹר

אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־

קֶבֶתָהּ ^{the} ^{to inclose} וַתַּעֲצֹר ^{abdomen} הַמִּגְפָּה מַעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

Rashi

אל הקבה. אל האהל:

אל קבתה. כמו (דברים יח, ג) הלחיים (ס"א אל הקיבה) והקיבה. כוון בתוך זכרות של זמרי ונקבות שלה וראו כולם שלא לחנם הרגם והרבה נסים נעשו לו כו' כדאיתא התם (סנהדרין פב, ב. ספרי קלא):

Those that died in the plague, [numbered] twenty-four thousand.

וַהֲיוּ דְמִיתוּ בְּמוֹתָנָא עֲשָׂרִין וְאַרְבַּעַה אֲלָפִין

9 וַיְהִיו הַמֵּתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים אֲלָף: (פ)

Micah 5:6-6:8

הפטרה — מיכה

הפטרה

מיכה 5

And the remnant of Jacob shall be in
the midst of many peoples, As dew
from the LORD, as showers upon the
grass, That are not looked for from man,
Nor awaited at the hands of the sons of
men.

And the remnant of Jacob shall be
among the nations, in the midst of
many peoples, As a lion among the
beasts of the forest, As a young lion
among the flocks of sheep, Who, if he
go through, treadeth down and teareth
in pieces, And there is none to deliver.

Let Thy hand be lifted up above Thine
adversaries, And let all Thine enemies
be cut off. .

And it shall come to pass in that day,
saith the LORD, That I will cut off thy
horses out of the midst of thee, And
will destroy thy chariots;

6 וְהָיָה | שְׁאֲרֵית יִעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּטֵל מֵאֶת

to bind together shower of rain
יְהוָה כְּרִבְבִּים עָלֵי-עֵשֶׂב אֲשֶׁר לֹא- יִקְוָה לְאִישׁ
to wait
וְלֹא יִיחַל לְבְנֵי אָדָם:

7 וְהָיָה שְׁאֲרֵית יִעֲקֹב בְּגוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּאַרְיֵה

young lion
בְּבֵה־מֹות יָעַר כְּכַפִּיר בְּעֵדְרֵי צֹאן אֲשֶׁר אִם עָבַר
to tread upon
וְרָמַס וְטָרַף וְאִין מַצִּיל:

8 תָּרִם יָדְךָ עַל-צָרֶיךָ וְכָל-אֹיְבֶיךָ יִכְרְתוּ: (פ)

9 וְהָיָה בַּיּוֹם-הַהוּא נֶאֱמַר-יְהוָה וְהִכְרַתִּי סוּסֶיךָ מִקִּרְבְּךָ

וְהִאֲבִדְתִּי מִרְכָּבְתֶּיךָ:

And I will cut off the cities of thy land,
And will throw down all thy
strongholds;

to pull
down or in
pieces

וְהִכְרַתִּי עָרֵי אֶרֶץ וְהָרַסְתִּי כָּל־מְבָצָרֶיהָ: 10

And I will cut off witchcrafts out of thy
hand; And thou shalt have no more
soothsayers;

magic

וְהִכְרַתִּי כְּשָׁפִים מִיָּדְךָ וּמַעֲוֹנָנִים לֹא יִהְיוּ־לְךָ: 11

And I will cut off thy graven images
and thy pillars out of the midst of thee;
And thou shalt no more worship the
work of thy hands.

idol

וְהִכְרַתִּי פְסִילֶיךָ וּמַצְבֹּתֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ וְלֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה 12

עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ:

And I will pluck up thy Asherim out of
the midst of thee; And I will destroy
thine enemies.

to tear
away

וְנִתְּשָׁתִּי אֲשִׁירֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ: 13

And I will execute vengeance in anger
and fury upon the nations, Because
they hearkened not.

וְעָשִׂיתִי בְּאַף וּבְחֶמֶה נֶקֶם אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ: 14

(ס)

מיכה 6

Hear ye now what the LORD saith:
Arise, contend thou before the
mountains, And let the hills hear thy
voice.

1 שְׁמַעוּ־נָא אֶת אֲשֶׁר־יְהוָה אָמַר קוֹם רִיב אֶת־הַהָרִים

וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת קוֹלְךָ:

Hear, O ye mountains, the LORD'S
controversy, And ye enduring rocks, the
foundations of the earth; For the LORD
hath a controversy with His people,
And He will plead with Israel.

a
foundation permanence

2 שְׁמַעוּ הָרִים אֶת־רִיב יְהוָה וְהָאֲתָנִים מְסֻדֵּי אָרֶץ

כִּי רִיב לִיהוָה עַם־עַמּוֹ וְעַם־יִשְׂרָאֵל יִתְוַכַּח:

O My people, what have I done unto thee? And wherein have I wearied thee? Testify against Me.

For I brought thee up out of the land of Egypt, And redeemed thee out of the house of bondage, And I sent before thee Moses, Aaron, and Miriam.

O My people, remember now what Balak king of Moab devised, And what Balaam the son of Beor answered him; From Shittim unto Gilgal, That ye may know the righteous acts of the LORD.

'Wherewith shall I come before the LORD, And bow myself before God on high? Shall I come before Him with burnt-offerings, With calves of a year old?

Will the LORD be pleased with thousands of rams, With ten thousands of rivers of oil? Shall I give my first-born for my transgression, The fruit of my body for the sin of my soul?'

It hath been told thee, O man, what is good, And what the LORD doth require of thee: Only to do justly, and to love mercy, and to walk humbly with thy God.

3 עָמִי מַה-עָשִׂיתִי לָךְ וּמַה הִלָּאתִיךָ עָנֵה בִּי:

4 כִּי הֵעֲלֵיתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עַבְדִּים פָּדִיתִיךָ

וְאִשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת-מֹשֶׁה אֶהֱרֹן וּמִרְיָם:

5 עָמִי זְכַר-נָא מַה-יַּעֲזִיב בְּלֶךְ מֶלֶךְ מוֹאָב וּמַה-עָנָה אֹתוֹ

בְּלָעָם בֶּן-בְּעֹזַר מִן-הַשִּׁטִּים עַד-הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעַת

צְדָקוֹת יְהוָה:

6 בַּמָּה אֶקְדֶּם יְהוָה אֶכְפֹּף ^{to curve} לֵאלֹהֵי מְרוֹם הָאֲקָדָמָנוּ

בְּעוֹלוֹת בַּעֲגָלִים בְּנֵי שָׁנָה:

7 הֲרִצָּה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים ^{myriad} בְּרִבְבֹּת נַחֲלֵי-שָׁמֶן

הָאֵתָן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי פָרִי בִטְנֵי חֲטָאת נַפְשִׁי:

8 הֲגִיד לָךְ אָדָם מַה-טּוֹב וּמַה-יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי

אִם-עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד ^{to humiliate} וְהִצְנִיעַ לָכֶת

עִם-אֱלֹהֶיךָ: (פ)